

incipio utatur, cum insinuatione res postulet.

Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est, quod eum, qui audit, nec beneuolum, nec attentum, nec docilem reddit, aut, quo profecto nihil peius est, ut contra sit, facit.

Contra præcepta.

De exordio quædam in genere iudiciali.

Cap. 6.

Dictum est de exordio in commune, restat ut breuiter, si quid in singulis generibus in exordiendo proprium est, adiciamus. Et ut à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligenter id curabant, ut in genere iudiciali ex ipsis visceribus causæ sumerent exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem causæ suæ coniungentes, allegando pro honestis dignitatem illi suam, pro humilibus iustitiam, pro infelicibus misericordiam, pro læsis seueritatem, & similiter cætera: metum nominumque amouebant, ut Cicero

Ex causæ visceribus, exordia in genere iudiciali sunt sumenda.

Laus iudicis est cum utilitate causæ iungenda.

F ij pro

Arist. lib. 3.
Rhe. cap. 14
De orat. 2.
Quint. li. 4.
cap. 1.

De orat. 2.

pro Milone, ne arma Pompeij contra se disposita putarent, laboravit: nonnunquam adhibebant, ut idem in Verrem facit. Dabant etiam operam ne ostentarent in principijs curam. Non semper autem exordio utebantur, sed in honestis, in parvis etiam atque frequentibus causis ab ipsa re omisso exordio incipiebant.

Non semper exordio utendū in iudicio.

Arist. Rhe. li. 3. cap. 14.
Quint. li. 4. cap. 1.
Cicc. de orat. 2.

De exordio in exornatione, & deliberatione. Cap. 7.

PRæter ea, quæ de exordio dicta in genus demonstrativum facile transferri possunt, illud est notandum: exordia in eo esse maximè libera, ut Aristoteles existimat. Nam & longe à materia duci, & ex aliqua rei vicinia possunt. In deliberatione verò sæpe nulla vel brevia esse debent. Non enim supplex ut ad iudicem venit orator, sed hortator, atq; author. Quare cum principio utetur, proponere, qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dictus

In exornatione principia sunt maximè libera.

In deliberatione principia vel nulla sunt, vel brevia.

Rhet. ad Alex. c. 31. & Quinti. li. 3. cap. 10

In Part. Quinti. li. 3. cap. 10.

dictus

dicturus sit, debet, hortarique ad se breuiter dicentem audiendum.

De narratione. Cap. 8.

Arist. lib. 3.
rhe. cap. 16.
In part. de
Inuēt. lib. 1.
ad Her. li. 1.
Quint. li. 4.
cap. 2.

In part.
Quint. li. 4.
cap. 2.

In part.

Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes ac fundamentum constituendæ fidei. Oportebit autem eam tres habere res, vt breuis, vt aperta, vt probabilis sit: per quas efficitur, vt auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem breuis narratio, si constet simplicibus verbis, & semel vnaquæque res dicatur. Tum etiam si reciderimus omnia, quibus sublati neque cognitioni quicquam: neque utilitati detrahatur. Non tamen inornata debet esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si verbis vsitatis, si ordine temporum conseruato, si non interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consentient: si cuiusque facti & euenti causa ponetur: si testata dici vide

Narratio debet esse breuis, aperta & probabilis.

Breuitas narrationis non fit inornata.

buntur: si cum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum more, cum religione coniuncta: si probitas narrantis significabitur: si antiquitas, si orationis veritas, & vitæ fides. Ciceroni vehementer placet ut iucunda, et suavis sit narratio, eamque suauem esse narrationem ait, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, quæ interpositos motus animorum, colloquia personarum, dolores, iracundias, metus, lætities, cupiditates.

Narratio
iucunda fit
& suavis.

In Part. &
2. de orat. &
Quint. li. 4.
cap. 2.

Quando narratione utendum sit.

Cap. 9.

In iudicijs quando utendum esset, aut non esset narratione, id erat consilij.

De orat. 2.

Nec enim si notares esset, nec dubium erat, quid gestum esset, narratio adhibebatur, nec si aduersarius narrauerat, nisi si refellebatur. In exornatione verò narratio non erit vlla, quæ necessario consequatur exordium, sed si qua inciderit, cum aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit,

Arist. Rhe
to 3. cap. 16.
Cic. in par-
ti. Quint. li.
3. cap. 8.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

Arist. 3. rhe.
cap. 17.
De orat. 2.
De inuent.
li. 1. ad Her.
lib. 1.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

fit, cum laude, aut vituperatione, præceptio
narrandi de hoc loco petitur. Nec multum
sanè sæpe in deliberatione narrandū est: est
enim narratio præteritarū rerum, aut præ-
sentium: suasio autem futurarum. Priuata
certè deliberatio narrationē nunquā exiget
eius duntaxat rei, de qua dicenda sentētia
est, quia nemo ignorat id, de quo consulit:
extrinsecus possunt pertinētia ad delibera-
tionem multa narrari. In concionibus sæpe
est etiam illa, quæ ordinem rei docet, neces-
saria. Nunc ad cōfirmationē transeamus.

De confirmatione. Cap. 10.

S Equitur confirmatio, in qua suggeren-
da sunt firmamenta causæ coniunctè
& infirmādis contrarijs, & nostris con-
firmādis, namq̄ vna in causis ratio quæ-
dam est eius orationis, quæ ad probandam
argumentationem valet: ea autem & con-
firmationem & reprehensionem quærit.
Sed quia nec reprehendi, quæ cōtradiciuntur,
F iij possunt,

possunt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehēdas: idcirco hæc, & natura, & tractatione, & utilitate coniūcta sunt. Tota autem spes vincendi, ratioq; persuadendi in hac parte posita est. Nam cum argumēta nostra exposuerimus, cōtrariaq; dissoluerimus absolute nimirum erit a nobis oratoris muneri satisfactum. Vtrunq; igitur poterimus commode facere si constitutionem causæ cognouerimus.

Tota spes vincendi est in confirmatione.

Ad Her. li. 4

Quid sit status. Cap. II.

Status nascitur ex prima causarū cōflictione

Status est questio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur, vt sit intētio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina: depulsio verò defensoris: non coniuraui: Ex hac prima cōflictione nascitur illa questio, coniurauerit ne Sylla cum Catilina? quam questionem vel statum, vel constitutionem oratores appellāt. Status autē appellatio dicitur ducta vel ex eo, quòd ibi sit primus causæ congressus, vel quòd in eo causa cōsistat.

Quint. li. 3. cap. 6.

Status orationis pro Sylla.

Vnde dicitur sic status.

Quot

Quot sint status. Cap. 12.

Cic. in Top.
& in part.
Quint. li. 3.
cap. 8.

CUM tria sint, quæ in omni disputatione quærantur, sit nec ne, quid sit, quale sit: sit ut constitutiones quoque tres sint. Prima coniecturalis, in qua, sit, nec ne, quærimus, ut, sit nec ne insidiatus Miloni Clodius? secunda autem nominis vel finitionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum investigamus, ut, Fuerit ne Iulius Cæsar rex an tyrannus, an dictator? tertia in qua de utilitate, honestate, æquitate disseritur, deque his rebus, quæ his sunt contrariæ, ut, Recte ne fecerit

Status sunt tres.

Coniecturalis status quid sit.

Finitionis status quid sit.

Status qualitatis quid sit.

Ad Heré. li. 1.
Cic. de inuent. li. 1. &
Quint. li. 7.
cap. 5.

Romulus cum fratrem interfecit? Eius constitutionis partes sunt duæ, quarum una absoluta, altera assumptiva nominatur.

Status qualitatis habet partes duas.

Absoluta est, cum id ipsum quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, recte factum esse dicemus. Ea est eiusmodi: Pater filiū verberavit, is iniuriarū cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium

Absoluta constitutio quid sit.

à pa-

Assumptiua
constitutio
quid sit.

In quouis
genere cau-
sarum repe-
riuntur tres
status.

à patre verberari. *Assumptiua est, cum*
aliquid necessario foris assumitur, ut rectè
factum esse aliquid confirmemus: ut, Milo
damnetur nisi foris assumat, à Clodio sibi
esse factas insidias. Hæ tres constitutiones
& in exornatione, & in deliberatione, &
in iudicio reperiuntur.

De ratione, firmamento, & iudicatione.

Cap. 13.

Ratio affer-
tur à reo.

Firmamē-
tum est quo
ratio rei la-
befaciatur.

Ex rationis
& firmamē-
ti cōflictio-
ne nascitur
iudicatio.

Rationem appellant oratores eam, quæ
affertur à reo depellendi criminis cau-
sa, quæ nisi esset, quod defenderet, non ha-
beret: firmamentum autem quod contra ad-
labefactandam rationem refertur, sine quo
accusatio stare non potest. Ex rationis autē,
& firmamēti cōflictione, & quasi concur-
su, quæstio exoritur quædam, quam iudica-
tionem appellant, in qua, quid deueniat
in iudicium, & de quo disceptetur, quæri
solet, hoc modo: Orestes cum confiteatur
se interfecisse matrem, nisi attulerit rationē,
per-

Cic. in part.
ad Her. li. 1.
de Inuēt. li. 1.
& Quint. li.
3. cap. 13.

peruertit defensionem: ergo affert eam: Illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Tum contra rationem defensoris firmamentum ab accusatore subijcitur, hoc modo: Sed non abs te occidi tamen, neq; in demnata poenas pēdere oportuit. Ex cōiunctiōne rationis & firmamēti iudicatio cōstituitur, hoc modo, Cum dicat Orestes se patris vlciscendi causa matrem occidisse, rectū ne fuerit à filio sine iudicio Clytemnestrā occidi? Ergo hac ratione iudicationem reperire conuenit, ad quam omnē rationē totius orationis conferri oportebit. Nam primus status diffusam habet quæstionem, rationum verò & firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem. Ea in coniectura nulla est, nemo enim eius quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaque in his causis eadem & prima quæstio, & disceptatio est extrema.

Ratio toti⁹
orationis ad
iudicationē
cōferēda est

In coniectu
r. eadem &
prima con-
sultatio &
iudicatio est
extrema.

Cic. in par.

Quo

Quo statu quæstio, quæ in scripto existit
contineatur. Cap. 14.

Quatuor
modis in
scripto exi-
sit contro-
uersia.

Sæpe ex scripti etiam interpretatione
existit contentio, quod quatuor modis
potest contingere. Aut enim defenditur
non id scriptum dicere, quod aduersarius
velit, sed aliud: id autem contingit
cum scriptum ambiguum est, ut duæ dif-
ferentes sententiæ accipi possint. Tum
opponitur scripto voluntas scriptoris. Tum
scripto scriptum contrarium affertur: aut
ex eo quod scriptum est, aliud quoque, quod
scriptum non est ducimus. Ita sunt quatuor
genera, quæ controuersiam in omni scripto
facere possunt, ambiguum, discrepantia
scripti & voluntatis, scriptura contraria,
ratiocinatio. Ambiguum hoc modo. Tes-
tamento quidam iussit poni statuam au-
reâ hastâ tenentem: quæritur, Statua hastâ
tenens aurea esse debeat, an hasta aurea in
alterius statua materia. Ex discrepantia

Cic. in Top.
Quint. li. 7.
cap. 6.
De inuē. li. 2

Ambigui
controuer-
sia.

Quint. li. 7.
cap. 10.

discrepantia
scripti & vo-
luntatis,

Idem. lib. 7.
cap. 7.

verò

vero scripti. & voluntatis eius modi oritur,
controuersia. Lex est, Peregrinus si murum
ascenderit, capite puniatur: cum hostes mu-
rum ascendissent, peregrinus eos depulit, pe-
titur ad supplitium, ille voluntatem allegat

Idem lib. 7.
cap. 8.

scriptoris. Ex contrarijs scripturis hoc mo-
do existit contetio: lex est, Vir fortis optato
premiu, quod volet: & altera lex est, Ma-
gistratus ab arce ne discedito: Magistra-
tus qui fortiter egit, optat hoc premium,
vt ab arce liceat discedere: lex illi posterior
opponitur, ipse vero priore se tuetur.

Contrariae
leges.

Idem lib. 7.
cap. 9.

In ratiocinatione vero queritur, an vbi pro-
pria lex non est, simili sit vtendum? vt
Lex est, lanas Tarento vehere non liceat:
quidam oues vexit, & si nulla lex certa est,
quae factum eius nominatim prohibeat, ta-
men illa, quae similis est, accusatur. Itaque ex
eo, quod certu est, id, quod incertu est ducit
hac cotrouersia: quod quoniam ratiocinatio
fit, nomen etiam ratiocinationis accepit.

Hac

Scripti con-
trouerſie
ſemper in
qualitatis
ſtatu verſa-
tur.

*Hæc quatuor cōtrouerſiarum genera, quæ
in ſcripto naſcuntur, ſemper in qualitatis
ſtatum cadere cum Cic. debemus exiſtima-
re, vt in primo genere ſtatus ſit, Utram
æquum ſit ex differentibus ſententijs acci-
pi: in ſecundo verò, Verba ne plus an ſentē-
tia valere debeant: in tertio, Utram legem
ſequi ſit iuſtius: in quarto, Oporteat ne le-
gem ſimilem ad factum, quod venit ſine le-
ge in iudicium, accommodare.*

Quomodo ſtatus tractetur. Cap. 15.

Iudicatio cum eſt conſtituta, propoſita eſ-
ſe debet oratori, quo omnes argumenta-
tiones repertæ ex inueniendi locis conijcia-
antur, quod ſatis eſt ei, qui videt, quid in
quoque loco lateat, quiq; illos locos tanquã
theſauros aliquos argumentorum notatos
habet. Quibus in mente, & cogitatione de
fixis, & in omni re ad dicendum poſita ex-
citatis, nihil erit quod in vllò dicēdi genere,

Vtiliſſimũ
eſt locos in
mente & co-
gitatione de-
ſignare.

de inuē. li. 7

Quinti. li. 3
cap. 11.

De Orat. 2.

ora=

oratore[m] possit effugere. Diligenter tamen ordinem, collocationemq[ue] argumentorum attendet, & curabit, ut firmissimum quodq[ue] sit primum, dum ea, quæ excellent, feruentur ad extremum, si quæ erunt mediocria (nam vitiosis nusquam esse oportet locum) in mediam turbam conieciantur. Reliquum nunc est, quando de argumentorum locis & causarum constitutionibus dictum est, ut rationem, qua expoliuntur ab oratore argumenta, quorū propria sedes est in confirmatione, accuratè doceamus.

Quomodo
argumenta
debeant col-
locari.

Vitiosis ar-
gumētis nu-
squā locus
esse debet.

De argumentatione. Cap. 16.

Arist. li. 7.
Rhe. cap. 6.
Cic. in Part.
Cic. li. 1. de
inuent.

ARgumentatio est argumenti vel ex-
plicatio, vel artificiosa expolitio. Sed ea
conficitur cum, ex locis, de quibus superior
ri libro dictum est, aut certa, aut proba-
bilia sumpseris, ex quibus id efficias, quod
aut dubiū, aut minus probabile per se vide-
tur: dubijs enī probari dubia quomodo possunt?
Pro certis autem habemus primum,

Quid argu-
mentatio sit.

Quint. li. 5.
cap. 12.

Idem lib. 5.
cap. 10.

Quæ habe-
antur pro
certis.

quæ

quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus,
 audimus, deinde ea, quæ communi hominum
 opinione, atque sententia sunt comprobata:
 ut afficiendos esse honore parentes. Præter
 ea, quæ legibus cautæ sunt, quæ persuasio-
 ne, si non omnium hominum, eius certè ci-
 uitatis aut gentis, in qua res agitur, in mo-
 res recepta sunt. Si quid inter utramq; par-
 tem conuenit: si quid probatum est, deniq;
 cuiusq; aduersarius non contradicit. Pro-
 babilium autem genera sunt tria, vnum fir-
 missimū, quod ferè accidit, ut, liberos à pa-
 rentibus amari: alterum velut propensius,
 eum qui rectè valeat, in crastinum peruen-
 turum: Tertium tantum non repugnans, in
 domo furtum factum ab eo, qui domi fuit.
 Ad probandum verò id, quod est dubiū,
 hoc modo id, quod probabile est, potest ad-
 hiberi, sit dubium, an Catilina coniuravit,
 sumatur illud, quod credibile est: Homines
 æris alieni magnitudine oppressos, eos de-
 niq;

Probabiliū
 genera sunt
 tria.

nique egentes, & sumptuosos, facile adduci, ut coniuvent: Iam id quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniuurasse. Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed copiosissimè expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio argumentatio, de cuius quatuor partibus, ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplo breuiter & enucleatè disseremus.

De ratiocinatione. Cap. 17.

Cic. de inuent. lib. 1.
Quint. li. 5.
cap. 14. ad
Heren. li. 2.

Ratiocinatio, quam & syllogismum, & epicherema Græci vocant, cōstat propositione, cum qua eius ratio iungitur, deinde assumptione & eius probatione, postremo complexione. Propositio est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet, emanet ratiocinationis. Propositionis verò approbatio est, per quam breuiter id, quod expositum est, rationibus firmatū probabilius, & apertius fit. Assumptio, per quam id, quod ex propositione ad

συμμογισμὸς
ἢ ἐπιχειρημα
μα Græcis
appellatur.

Propositio
quid sit.

Propositio-
nis approba-
tio.

Assumptio.

G ostendit

Assumptio-
nis appro-
batio.

ostendendum pertinet, assumitur. Assump-
tionis approbatio, per quam id, quod breui-
ter sumptum est, rationibus firmatur.

Cōplexio.

Complexio, per quam id, quod conficitur ex
omni argumentatione breuiter exponitur,
hoc modo, sit propositio, Melius gubernan-
tur ea, quæ cōsilio geruntur, quam quæ sine
cōsilio administrantur: deinde subijciatur
ratio, Exercitus enim is, cui præpositus est
sapiens imperator omnibus partibus cōmo-
dius regitur, quàm is, qui stultitia & teme-
ritate alicuius administratur. Assumptio de-
inde ponitur, Nihil autem omnium rerum
melius quàm omnis mūdus administratur.
Assumptioni probatio adiungitur: Nam
& signorum obitus, & ortus definitū quæ-
dam ordinem seruant, & annuæ commu-
tationes non modo semper eodem modo
sunt, verum ad utilitates quoq; rerum om-
nium sunt accommodatæ. Tertio loco indu-
cenda est complexio, quæ id infert, quod
ex su-

ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc vberius & doctius dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hanc simplicem, & apertam breuitatem requirit.

Quot sint partes ratiocinationis.

Cap. 18.

Cic. li. I. de
inuent.
Quinti. li. 5
cap. 14.

EX supradictis manifestū est, nihil re-
ferre siue tripartitam, siue quinque par-
titam putes esse hanc argumentationem.

Nihil refert
siue tripar-
titam, siue
quinque par-
titam ratio
cinationem
esse putem^o

Commodior tamen illa partitio videtur esse,
quæ in tres partes distributa est, quod fit si
propositionem & eius rationem vnā par-
tem existimemus: alteram verò assumptio-
nem, & eius exornationem: at si separe
propositionem à ratione, & assumptionem
ab exornatione, in quinque partes distributa
erit. Cum propositio ex se intelligitur, sine
ratione assumenda est. Assumptio etiam
cum perspicua est, nullius approbationis in-
diget. Quòd si & propositio & assumptio

Rectius exi-
stimatur ra-
tiocinatio
esse tripar-
tita, quam
quinque par-
tita.

Cic. de in-
uent. lib. I.

G ij pe spia

perspicuae sint, utraq; approbatione praeterita
 ratiocinationem cōficiemus hoc modo:
 Summopere virtus expetenda est: At prudē
 tiam esse virtutē in cōfessō est: Summopere
 igitur prudentia expetenda est. Vitare autē
 similitudinem, quae satietatis est mater, po
 terimus nō semper à propositione ordiētes,
 sed interdum à complexione, ab assumptio
 ne nonnunquam.

Similitudo
 quae satietatis
 mater
 est, in argu
 mētationi
 bus vitetur.

Cic. in Part.
 & lib. 1. de
 inuent.

De Enthymemate. Cap. 19.

Enthyme
 ma est sylla
 gismi pars,
 vel syllogis
 mus imper
 fectus.

Enthymema est imperfectus syllogis
 mus, vel ut alij definiunt, syllogismi
 pars. Ratiocinatio enim tripartita est, ex
 tribus igitur eius partibus si una praeterea
 tur, bipartita fit argumētatio, quae est enthy
 mema, ut, Omnes artes sunt expetēda, igitur
 expetēda est eloquētia. Intelligitur enim
 assumptio. Propositione verò praeterita fit
 enthymema, hoc modo: Eloquentia est ars:
 igitur est expetenda. Optimum autem vi
 detur enthymema quod fit expugnātibus,
 quòd

Arist. lib. 1.
 Rhe. cap. 4.
 Quint. li. 5.
 ca. 10. & 14.

Optimū est
 enthyme
 ma expug
 nantibus.

Quint. li. 5.
 cap. 14.

Cc. in. Topicis.

quòd etiã solum enthymema quidã vocãt, non quòd non omnis argumētatio bipartita proprio nomine enthymema dicatur, sed vt *Homerus* propter excellentiã cõmune poetarum nomen effecit apud *Gracos* suum: sic cùm omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs conficiatur, acutissima, sola propriè nomen commune possidet. Eius generis est illud *Cic.* Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud *Micipsæ* ad *Iugurtham* apud *Sallustiũ*. Quem alienũ fidum inuenies, si tuis hostis fueris? Enthymemate sæpius vtuntur oratores, quàm ratiocinatione: quod mouit *Aristotelem*, vt enthymema syllogismum oratorium esse diceret.

Enthymema *Quintilianus* cõmentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine cum possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur.

Homerus propter excellentiam cõmune poetarum nomen fecit suum.

Enthymema cur oratorius syllogismas dicatur.

Vnde dictũ sit eathymema.

Pro Mil.

In Iugurt.

Lib. 7. Rhet. c. 1. & lib. 1. post. c. 1.

Lib. 5. c. 10

Alij propterea credunt bipartitam argu-
mētationem enthymema appellatā, quòd
in animo maneat condita illa pars, quæ si-
lentio est præterita.

De inductione. Cap. 20.

Quid sit in-
ductio.

Brevior in-
ductionis
definitio.

Inductione
Socrates
plurimum
vltus est.

Inductio est oratio, quæ rebus non du-
bijs captat assensionem auditorum, qui-
bus assensionibus facit, vt illis dubia quædā
res propter similitudinem earum rerum,
quibus assenserint, probetur: vel, Inductio
est argumentatio, quæ ex pluribus collati-
onibus peruenit, quo vult, hoc modo: Quod
pomum generosissimum? puto quòd opti-
mum: & equus? qui velocissimus: & plu-
rain eundem modum. Deinde: cuius rei
gratia illa proposita sunt: Ita hominum,
non qui claritate nascendi, sed qui virtute
maximè excelleret, erit generosissimus. Hoc
genere argumentationis plurimum Socra-
tes vsus est, propterea quòd nihil afferre ad
persuadendum volebat, sed ex eo, quod sibi
ille

Cic. li. 1. de
inuent.

In Topicis.

Quint. li. 5.
cap. 11.

Arist. li. 13.
Met. ca. 4.

Cic. de in-
uent. 1.

ille dederat, qui cum disputabat, aliquid cō-
ficere malebat: quod ille ex eo, quod iam
concessisset, necessario approbare debebat.
Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim
sibi ipsi respondet orator. Poeta vehementer
inductione delectatur: Virgilius inducit
Æneā à Sybilla petentē, ut iter doceat ad
patrē oratione fictis illa quidē fabulis ple-
na, sed qua nihil esse possit vel blādius, vel
magis artificiosū: in qua hæc est inductione:

Si petuit manes arcessere coniugis Orpheus,
Thracia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. Quid! Thesea? magnum
Quid memorē Alciden? & mi genus ab Ioue summo.

Lib. 6.
Aenci.

Sed maximè omnium eam frequentauit
Ouidius, apud quem & multa & præclara
sunt exempla: nos vno erimus cōtenti. Pro-
bat ille ad consolandam vxorem hac indu-
ctione, asperas res & tristes segetem, ac ma-
teriam esse gloriæ.

G iij Mate

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple
 Ardua per præcepta gloria vadit iter.
 Hæc tora quis nosset, felix si Troia fuisset?
 Publica virtutis per mala facta via est.
 Ars tua Tiphys iacet, si non sit in equore fluctus:
 Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.
 Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,
 Apparet virtus, arguiturq; malis.

Trist. li. 4.
 etc. 3.

Quæ sint in
 hoc genere
 cauenda.

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda,
 primum vt illud, quod inducemus pro simi-
 litudine, eiusmodi sit, vt sit necesse cõcedi.
 Deinde vt illud, cuius confirmandi causa
 fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res
 quasi non dubias ante induxerimus.

De exemplo. Cap. 21.

Exemplum
 est inductio
 imperfecta.

Exemplum est inductio imperfecta,
 vel quod idem est, Inductio Rhetorica.
 Cicero pro Milone Negant in-
 tueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem es-
 se occisum fateatur: in qua tãdem vrbe hoc
 homines stultissimi disputant? nempe in ea,
 quæ primum iudicium de capite vidit M.
 Horatij fortissimi viri, qui nondum libera

Arist. rhe. 1.
 ca. 2. & li. 2.
 cap. 20.
 Quint. lib.
 5. cap. 11.

cuius

ciuitate, tamen Po. Ro. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectā fateretur. Aliqui Aristotelem summum in omni scientia virum, temere ausi sunt reprehendere, quòd exemplum genus argumentationis fecerit: sed magnus ille vir, & acuta mente præditus, maius quiddam perspexit: nimirum exemplum esse argumentum quidem à similitudine, sed in argumentatione positum efficere nouum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt. Enthymema autem esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur: in exemplo verò ex vna re singulari alia inducatur. Unde fit ut sit quartum argumentationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, qua enthymema à syllogismo disiungitur.

Rectè Arist. exemplū argumentationis partem esse dixit.

Exemplum ex vna re singulari, aliā inducit,

Locis supra dictis & li. 2 prior. c. 24. & lib. 1. post cap. 1.

De Epicheremate. Cap. 22.

Quano

Quanis argumētationis partes omnes sint tam expositæ, tamen operæ precium fuerit, quid epicherema, quid Sorites, quid Dilemma sit, explicare. Nā auctores, & quidem gravissimi eorum mentionem fecerunt. Ea ubi explicata fuerint, facile intelligitur, cur novæ argumentationis partes non debeant existimari. Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem vocant, nonnunquam eam argumētationis partem, quam Cicero ratiocinationem appellavit, de qua paulò antè dictū est. Aliquādo etiam epicherema vocāt breviter cōprehensam ratiocinationem, cuius omnes partes in vnam conferuntur, hoc modo: Sine causa dominū servus accuset? Similis enim est locus apud Ciceronem pro rege Deiotaro, quē servus apud Cæsarem accusabat: En crimen, en causa, cur regem fugitivus, dominū servus accuset. Ubi vehemens argumentum Epicheremate inclusum &

inuo

emixtus
ma.

epicherema
est aliquando
breuiter
cōprehensa
ratiocina-
tio.

Quint. lib.
5. cap. 14.

Pro rege
Deiot.

*inuolutum est. Erit autem absoluta ratio-
cinatio si hoc modo euolueris: Sine causa
non debet dominum seruus accusare: hic
medicus est seruus Deiotari: non igitur
debet sine causa dominum accusare.*

De Sorite. Cap. 23.

σωρητις

Sorites contra multas argumentationes
aceruatim conuoluit, atq; complectitur,
vnde nomen etiam inuenit. Cicero scripsit
de eo in libro de diuinatione his verbis: Si
necesse sit, inquit, Latino verbo liceat, acer-
ualem appellare: sed nihil opus est: vt enim
ipsa philosophia & multa verba Græco-
rum, sic sorites satis Latino sermone tri-
tus est. Pulchrum in primis est eius exem-
plum apud eundem Ciceronem: Atque si
etiam hoc natura præscribit, vt homo ho-
mini quicumq; sit, ob eam ipsam causam,
quod is homo sit, consultum velit: necesse
est secundum eandem naturam, omniũ vbi-
litate esse communem. Quod si ita est, vna

Nisi sorites
esset Lat. o
sermone tri-
tus posset a-
cerualis ap-
pellari.

Lib. 2.

3. Officio.

con=

continemur omnes, & eadem lege naturæ:

Vulgo ap-
pellatur ar-
gumentatio
à primo ad
vltimum.

idque ipsum si ita est, certè violare alterum
lege naturæ prohibemur: verum autem pri-
mum, verum igitur & extremum. Sed a-

pertissimè concludit sorites ille, qui est in
quinta Tusculana, propositū enim erat pro-

In. 5. Tusc.

bare: Quod esset honestum, id solum esse bo-
num, id autem sic probat: Etenim quicquid

sit, quod bonū sit, id expetendū: quod autē
expetendum id certe approbandum: quod

verò approbandum, id gratum, acceptumq̄
habendū: Ergo etiam dignitas ei tribuenda

est. Bonum igitur omne laudabile. Ex quo
efficitur, vt quod sit honestum, id sit solum

bonum. In quo sorite cum per sex quasi gra-
dus ad complexionem perueniatur, quinq̄

Sorites sæ-
pe fallax est
atque cap-
tiosus.

ratiocinationes inclusæ sunt. Sed hoc argu-
mētādi genus sæpe solet esse fallax atq̄ cap-

Cicer. in
Acad.

tiosū, dū enim minutatim & gradatim mul-
ta addūtur, periculosissima respōdenti tela

Quomodo
fit soriti re-
sistendum.

textitur, retexere igitur oportet, et seorsum
singula

singula cōsiderare, sic facilius vniuersa frā-
gētur. In hoc disputādi genere frequētes fue-
rūt Stoici, et Zeno qui eorū inuētor, et prin-
ceps fuit. Sed maximē omniū illo delectatus
dicitur Chrysippus, vt Socrates inductione.

Perfius.
Saty. 6.

De Dilemmate. Cap. 24.

De inuē. li. 1
Orat. 1.

Dilemma est, in quo vtrum cōcesseris re-
prehenditur. Cicero patriam cum Ca-
tilina sic agentem inducit: Quam obrē dis-
cede, atq̄ hunc mihi timorem eripe: si verus
ne opprimar: sin falsus, vt tandem aliquā-
do timere desinam. Et in epistola ad Quin-
tum fratrem. Si implacabiles sunt iracun-
diæ, summa est acerbitas: sin autem exora-
biles, summa leuitas. Dictū est autem di-
lemma, quòd ita vtrinq̄ premat, ac vrgcat,
vt ex altera parte capiat aduersarium, qua
de causa cornutus etiam syllogismus voca-
tur: sic enim argumentationis cornua in eo
disponuntur, vt qui alterū effugerit, in alte-
rū incurrat. Cicero complexionem appellat.

διλεμμα.

Quid sit di-
lemma.

Vnde dictū
fit dilemma.

Dilemma Ci-
ceroni est
cōplexio.

De inuē. li. 1

Ea

Ea si vera est, nunquam reprehendetur: sin falsa duobus modis diluetur, aut conuersione, aut alterius partis infirmatione.

Cōplexio
falsa duo-
bus modis
diluitur.

Cum viderē, inquit Varro apud Ciceronē, philosophiam Græcis literis diligentissimè explicatā, existimaui, si qui de nostris eius studio tenerentur, si essent Græcis literis eruditi, Græca potius, quàm nostra lecturos: sin à Græcorum artibus & disciplinis abhorrerēt, ne hæc quidē curaturos, quæ sine eruditione Græca intelligi non possunt:

In Acad.

Itaq; ea scribere nolui quæ nec indocti intelligere possent, nec docti intelligere curarēt.

Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit hoc modo: Imò verò & Latina legēt,

qui Græca non poterūt, & qui Græca poterūt, non contēnent sua. Veterū scriptis ce-

Gellius. li. 5.
cap. 10.

lebrata est cōuersio ea, qua Euathlus discipulus Protagoræ præceptoris dilemma elusit.

Euathlus
cōuertit in
præceptorē
Protagorā
ipsius dile-
mma.

Alterius partis infirmatione reprehenderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset

reces-

necessarium, tamen indoctis latine scribēdo consuli debere. Non est autem, cur quisquam existimet complexionem genus esse argumentationis à quatuor illis, de quibus supra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quæ à duabus partibus contrarijs ducitur, cui si assumptionem subiūxeris, efficies ratiocinationem perfectam, hoc modo: Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas: Sed vel implacabiles sunt iracūdiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa est acerbitas, vel summa leuitas.

Quomodo
ex dilemæ
fiat ratiocina-
tio perfecta.

De Confutatione. Cap. 25.

EXpositis generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutandæ ac reprehendendæ illæ sunt, ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refutatione: & quæ dicta sunt ab aduersario debent vtrinq; dissolui, & hæc est

Refutatio
dupliciter
accipi potest.

est propriè reprehensio, quam cum cõfirmatione, usu, & natura, & tractatione coniunctam esse diximus. Est autem reprehensio, per quam argumentando aduersariorũ cõfirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodem utetur, quo utitur confirmatio: propterea quòd quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare inuentionem & argumentationum expolitionem sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed ut facilius ea, quæ contradicentur, diluere, aut infirmare possimus, obseruare debemus, aut totum esse negandum, quod in argumentatione aduersarius sumpserit, si perspicuè falsum erit: ut Pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accusator epoto poculo cõcidisse, negat eodẽ die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt. Primum

dubia

Quid refutatio sit.

Eodẽ inuentionis fonte utuntur confirmatio, & confutatio.

Quæ sint obseruanda, ut quæ contradicuntur, diluere aut infirmare possimus.

Cic. li. 2. de Orat. De inuent. lib. 1.

Quinti. li. 5. cap. 13.

Cic. in par.

dubia sumpta esse pro certis, deinde etiam
in perspicue falsis eadem posse dici. Tum
ex ijs, quæ sumpserint non effici, quæ velint.
Accedere autem oportet ad singula, sic
vniuersa facilius frangentur.

Quomodo sint argumentationes oratoriae
tractandæ. Cap. 26.

Arist. lib. 3.
rhe. cap. 17.
Quinti. li. 5
cap. 14.

In oratione insunt aliquando & rati-
ocinationes breuiter conclusæ, & aperta
enthymemata, & inductiones, atq; exēpla
subtili quadam & breui oratione compres-
hensa. Quod ut reprehendendū non est, ita
diligentissimè est curandum, ne syllogismo-
rum, & enthymematum turba conferta ora-
tio sit: dialecticis enim disputationibus, quā
oratorijs actionibus erit propior ac similior,
quod longè aliter esse debet. Locuples enim,
& speciosa vult esse eloquētia: quorum ni-
hil consequetur, si conclusionibus certis &
crebris, & in vnā propè formam cadens
tibus concisa, & contemptu ex humilitate,

Oratio non
debet syllo-
gismorum,
& enthyme-
matum tur-
ba esse con-
ferta.
Locuples,
& speciosa
vult esse e-
loquētia.

H &

& odium ex quadam seruitute, & ex copia
 satietatem, & ex amplitudine fastidium
 tulerit. Feratur igitur non semitis, sed cam-
 pis: non uti fontes angusti fistulis colligun-
 tur, sed ut latissimi amnes totis vallibus
 fluat: ac sibi viam, si quando non acceperit,
 faciat. Adhibeatur in argumentando vari-
 etas, & iucunda quaedam distinctio: figuris
 verborum, & ornamentis sententiarum ar-
 gumentatio expoliatur. Quo fuerit enim vbe-
 rior, ac suauior, eo etiam erit credibilior.
 Nunc sequitur ut de peroratione dicamus.

In argumē-
 tando vari-
 etas est ad-
 hibenda.

Quo fuerit
 vberior ac
 suauior eo
 erit credibi-
 lior argu-
 mentatio.

Cic. in par.

De peroratione. Cap. 27.

Peroratio-
 nis duę sunt
 partes am-
 plificatio &
 enumeratio

Affectus sūt
 in exordio,
 & perorati-
 one frequen-
 tissimi, in

EXtrema pars orationis est peroratio,
 quę diuisa est in duas partes, ampli-
 ficationem, & enumerationem. Augenda
 autem, & hic est proprius locus in pero-
 rando, & in ipso cursu orationis declina-
 tiones ad amplificandū dantur, confirmata
 re aliqua aut reprehensa. Omnes enim affe-
 ctus etiā si quibusdam videtur in proœmio
 atq;

Arist. 3. rhe.
cap. 19.

Cic. in par.

Quint. li. 6.
cap. 1.

atq; peroratione sedē habere, in quibus sanē sunt frequētissimi, tamen aliæ quoq; partes recipiunt, sed breuiores, ut cum ex his plurima sint reseruāda. At hic si vsquam totos eloquentiæ aperire fontes licet: hic denique efficiendum est oratori, ut non modo auditores qui sua sponte se dant, & quo impellit ipse, inclinant atque propēdent, penitus incitentur, sed ut quietos etiam & languētes possit vi orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantā vim habet tamen illa, quæ recte à bono poēta dicta est Flexanima, atque omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem & repugnantem, ut imperator bonus ac fortis, capere possit. Quod vsq; eo magnum est atq; præclarū, vsq; eo admirabile, ut in eo penē sint oīa. Ad id autē cōsequēdū, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde cōducūt: Sed illud caput est, in quo optimi et

narratiōe & confirmatiōe breuiiores.

In peroratione penitus incitandi sunt auditores.

Magnā vim habet omnium regina rerū oratio

De Orat. 2.

Cic. de Or.
2. Quinti. li.
6. c. 2. Hora.
in art. poet.

H ij gra

Ad mouen-
dos animos
auditorum
caput est, eū
qui dicit, cō-
moueri.

grauissimi autores vna voce consentiunt, vt
oēs animi motus, quos orator adhibere volet
auditoribus, in ipso oratore impressi sint
atq; inusti. Neq; enim facile est perficere
vt incitetur alij, nisi is, qui dicit, ijs ipsis sen-
sibus, ad quos illos adducere vult, permoue-
atur. Vt enim nulla materies tam facilis ad
exardescēdū est, quæ nisi admoto igni, ignē
concipere possit: sic nulla mens est tam ad
comprehēdam vim oratoris parata, quæ
possit incēdi, nisi inflammatus ipse ad eam
& ardens accesserit. Primum est igitur
vt apud eum, qui dicit, valeant ea, quæ va-
lere apud auditores volet: afficiaturque
priusquam afficere conetur. Nihil au-
tem opus est simulatione & fallacijs, vt
toties omni animi motu concitetur orator.

Qua ratio-
ne mouea-
tur is qui di-
cit.

Ipsa enim natura orationis eius, quæ susci-
pitur ad aliorum animos permouendos,
oratorē ipsum magis etiā quā quenquā eo-
rū, qui audiūt, permouet: Miram etiā vim
habet

Quint. li. 6.
cap. 3.

habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita cōplecti animo, ut eas cernere oculis, ac præsentes habere videamur, has quisquis bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, vera esse indicant multæ Ciceronis perorationes, ut pro Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio Posthumo: Sed iam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam lacrymas, quas debeo. Et paulò post: Iam indicat tot hominum fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitque vocem. Alijs autem affectibus aliæ eiusdem perorationes sunt plenæ. Enumeratio autem nonnunquam laudatori, suadori non sæpe, accusatori sæpius, quàm reo est necessaria. Huius tempora duo sunt: si aut memoriæ disidas eorū, apud quos agas, vel interuallo tēporis, vel

Cicero in perorando tuit vehementissimus

Pro Mil.

Pro C. Rabirio posthumo.

Cicer. in part.

Enumeratio laudatori nonnunquam, suadori non sæpe, accusatori sæpius quàm reo est necessaria.

H iij longis

Enumerati-
onis duo
sunt tempora

longitudine orationis, vel si frequentatis fir-
mamentis vim est habitura causa maiore:

Quint.li.6.
cap.1.

ἀνοκεφα
λαίως

Quæ autem repetimus, quàm breuissimè
dicenda sunt, & quod Græco verbo patet,
decurrendum per capita. Nam si morabis
mur, non iam enumeratio, sed altera quasi

Quæ eni-
meratur cū
pot. dere a-
liquo dicē-
da sunt &
varietate.

fiet oratio. Quæ autem enumeranda erūt,
cum pondere aliquo dicenda sunt, & aptis
excitanda sententijs, & figuris utique va-
rianda: alioqui nihil est odiosius recta illa

Cicer.in
part.

ῥορον αἰο εἰ
con elu ho x
orationi con
eluo ut tti p
in p r i g i n e
eluo ne con fle
eluo enumeratio
con eluo ut tti p
eluo ut tti p
con eluo ut tti p

repetitione, velut memoriæ auditorum dif-
fidentis. Est etiam in enumeratione vis-
tandum, ne ostentatio memoriæ suscepta
videatur esse puerilis.

Enumerati-
onis duo
sunt tempora

Cicer.in
part.

De arte Rhetorica

LIBER III.

De Elocutione. Cap. I.

Cic. in erat.

Quint. li. 8.
in proemio

*R*oximo libro ratio in-
uenta collocandi atq; dis-
ponendi explicata est.
Hic iam elocutionis rati-
onem tractabimus, in qua
oratore[m] excellere, caetera in eo latere indi-
cat nomen ipsum. Non enim inuentor, aut
compositor, aut actor haec complexus est omnia,
sed & Graece ab eloquendo Rhetor, &
Latinè eloquens dictus est. Caeterarum enim
rerum, quae sunt in oratore, partem aliquam sibi
quisque vendicat, dicendi autem, id est eloquendi
maxima vis huic soli conceditur. Eloqui
autem est, ea, quae inueneris idoneis
verbis, ac sententijs perpolire, & exornare.
Sine quo superuacua sunt priora, & simi-

Et apud
Graecos, &
apud Roma-
nos ab elo-
quendo no-
me accepit
orator.

Quid sit e-
loqui.

Caetera om-
nia superua-
cua sunt si-
ne elocutio-
ne.

H iij lia

lia gladio condito atque intra vaginam hærenti. Hoc itaque maximè docetur: hoc nullus nisi arte assequi potest: huc studiū adhibendum: hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hinc omnis ætas consumitur: hoc maximè orator oratore præstantior. Ideoq̄ *M. T.* ^{2. De orat.} inuentionem quidem, ac dispositionem prudentis hominis putat, eloquentiam oratoris.

Eloquēs est qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat.

Eum autem eloquentem idest in eloquendo excellentem putat, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat. Sed probare necessitatis est, delectare suauitatis, flectere verò victoriæ: Hæc cum ita sint, meritò tertius hic liber, qui elocutionis præcepta continet, ut duobus superioribus utilior est, sic etiam erit aliquanto longior.

In orat.

Quæ in elocutione spectanda sint.

Cap. 2.

Quatuor in elocutione spectanda sunt.

HÆC in elocutione spectanda sunt, ut latinè, ut planè, ut ornatè, ut ad id, quodcumque agetur aptè, congruenterque dicamus.

Arist. lib. 3.
Rhet. c. 4.
3. de Orat.
Quint. li. 1.
cap. 9. & lib.
8. cap. 19.

Cæsar auto-
re Cicer. in
Bruto.

*dicamus. De ratione puri, dilucidique ser-
monis, & si permagni eam facere debe-
mus, cum verborum delectus origo sit elo-
quentiæ, locus hic præcipiendi non est.
Nam traditur literis, doctrinaq; puerili,
& consuetudine sermonis quotidiani, &
lectione veterum oratorum, & poëtarum
confirmatur. Reliquas igitur duas partes,
quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus
eloquentiæ cõtinetur, explicemus: quæ duæ
partes, illustrandæ orationis ac totius elo-
quentiæ cumulandæ, quarum altera dici po-
stulat ornatè, altera aptè, hãc habent vim,
ut si quàm maximè iucunda, quàm maxi-
mè in sensus eorum qui audiunt, influat,
& quàm plurimis sit rebus instructa.*

Verborũ de-
lectus ori-
go est elo-
quentiæ.

Omnis elo-
quentiæ laus
continetur
in apte atq;
ornate di-
cendo.

De ornatu. Cap. 3.

Arist. 3. Rhe-
to. cap. 7.
3. de Orat.

Ornatur igitur oratio genere primũ,
& quasi colore quodam & succo suo,
nam ut grauis, ut suavis, ut erudita
sit, ut liberalis, ut admirabilis, ut polita, ut
sensus

sensus, ut dolores habeat quantum opus sit, non est singulorum articulorum, in toto spectatur hac corpore. Genus igitur dicendi est eligendum, quod maxime teneat eos, qui audiant & quod non solum delectet, sed etiam sine satietate delectet. Sed volenti ornatè dicere diligenter sylva rerum primum, sententiarumque comparanda est. Rerum enim copia verborum copiam gignit, et si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis, facileque suppeditat omnis apparatus, ornatusque dicendi.

De ornatu orationis. Cap. 4.

OMnis oratio conficitur ex verbis quorum primum nobis ratio simpliciter videnda est, deinde coniuncte. Nam est quidam ornatus orationis qui ex singulis verbis est, alius, qui ex continuatis coniunctisque constat. Ergo utemur verbis, aut ijs quae propria sunt et certa quasi vocabula rerum, penè una nata cum rebus ipsis, aut ijs quae nouamus & facimus ipsi.

De

Genus dicendi eligendum est quod sine satietate delectet.

Rerum copia verborum copiam gignit.

Ornatus orationis aut est in singulis verbis, aut in coniunctis.

Hor. in art. poet.

Cicer. 3. de orat in par. Quint. lib. 8. cap. 30

De verbis simplicibus. Cap. 5.

3. de Orat.
In part.
Quint. li. 8.
cap. 3.

Verba simplicia natura sunt, alia cōsonantiora, grandiora, leuiora, & quodammodo nitidiora, alia contra. Consonantiora enim sunt, quāquam, moderatio, & concertare, quam, & si, modestia, & confluere. Grandiora immanis, cōtrucidare, optimus, officiosissimus, quam hęc, magnus, necare, bonus, officiosus. Nitidius etiam bos, quāquam vacca, Ut syllabę autem è literis melius sonantibus clariores sunt, ita verba è syllabis magnis vocalia: & quo plus quęque spiritus habet, eo pulchrior: et quod facit syllabarum, idem verborū quoque inter se copulatio, vt aliud alij iunctum melius sonet. In vniversum quidem optima simplicium creduntur, quę aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper, nec sordidis vnquam in oratione erudita locus. Clara verò, ac sublimia materia modo

Verba simplicia alia sunt consonantiora, grandiora, & nitidiora.

Optima simplicium quę aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima.

Cicero &
Quint. ex
Arist. 3. Rhet.
to. li. 3. c. 7.

cernenda

Verba clara
& sublimia
materiæ mo-
do cernēda
sunt.

cernenda sunt. Quod enim alibi magnifi-
cum, tumidum alibi: & quæ humilia cir-
ca res magnas, apta circa res minores vidē-
tur: & sicut in oratione nitida notabile est
humilius verbum, & velut macula, ita à
sermone tenui sublime, nitidumque discor-
dat, fitque corruptum, quia in plano tumet.

Verba sim-
plicia iudi-
cio aurium
sunt ponde-
randa.

Sed ferè aurium quodam iudicio sunt pon-
deranda, in quo consuetudo etiam benelo-
quendi valet plurimum. Sed quoniam tria
sunt in verbo simplici, quæ orator afferat ad
illustrandam, atq; exornandam orationem,
aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut
translatum, de singulis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis. Cap. 6.

Quæ sunt
verba inusi-
tata.

Inusitata sunt prisca ferè ac vetusta, ^{3. de Orat.}
& ab usu quotidiani sermonis iam
diu intermissa, quæ sunt poetarum li-
centiæ liberiora, quàm oratorum, eoq; orna-
mento acerrimi iudicij P. Virgilius vnicè
est usus, olli enim, & quia nam, & pone,
pellus

Virgilius
mirifice v-
sus est ver-
bis inusita-
tis.

pellucent, & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. Habet etiam in oratione poeticum aliquod verbum dignitatem, si raro etiam & in loco adhibeatur. Neque enim est, cur illud quisquam fugiat dicere, ut Cælius, sobolem, aut effari, aut nuncupari, & alia multa: quibus loco positis grandior atque antiquior oratio sæpe videri solet.

Poeticum aliquod verbum si raro, & in loco adhibeatur, dignitatem habet in oratione.

De verbis novis. Cap. 7.

3. De Orat.

Nouantur autem verba, quæ ab eo, qui dicit, ipso gignuntur, ac fiunt, aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum. Similitudine: ut syllaturit, à Cicerone formatum

Quatuor modis verba nouantur.

Ad Atrili. 9.
in epist. 12.

est: & ab Asinio, fimbriaturit, ad similitudinem verbi proscripserit: & à Liuiio, sobolescere, ab Horatio, iuuenescere, à Virgilio lentescere, & ignescere dictum est, ut feruescere. Imitatione facta sunt tinnio,

Syllaturit, fimbriaturit, sobolescere, iuuenescere, lentescere, & ignescere similitudine sunt nouata.

Tinnio, rugio, clangor murmur, aliaque per multa imitatione sunt nouata.

Dec. 3. lib. 9.
Lib. 4. car.
ode. 7.
Georg. 2. &
Aen. 9.

rugio

rugio, clangor, murmur, aliaq; per multa
 Inflexione, vt à bibo bibosus, inflexit La-
 berius Mimographus. Adiunctione versu-
 tilequus, & expectorare, nouauit Ennius.

Græcis ma-
 gis concessū
 est fingere
 quā Latinis

Sed Græcis magis concessū est fingere, au-
 dendū tamen aliquādo, & si quid periculo-
 sus finxisse videbimur, quibusdā remedijs
 præmuniendū est, Vt ita dicā, Si licet dicere,

Quint. li. 8.
 cap. 3.
 Hor. in art.
 poet.

Quibus re-
 medijs præ-
 muniatur,
 quæ pericu-
 losus finxil
 se videbi-
 mur.

Quodāmodo, Permite mihi sic dicere. In
 quo non falli iudiciū nostrum, solitudine
 ipsa manifestū erit. Nūc quoniā de verbis
 inusitatis & nouis dictū est, de tropis, nam
 illis verba transferuntur, exponamus.

De tropis. Cap. 8.

Quid Tro-
 pus sit.

Tropus est verbi, vel sermonis à pro-
 pria significatione in aliā cum virtute
 mutatio: vt cū dicimus, lætas segetes, verbū,
 lætus, à propria significatione, qua lætos ho-
 mines dicimus, ad segetes cū virtute trans-
 fer-
 tur. Sunt autem tropi numero vndecim. In
 vno verbo septē, Metaphora, Synecdoche,

Quint. li. 8.
 cap. 6. & li. 2.
 9. c. 1.

Tropi nu-
 mero sunt
 vndecim, se-
 ptem in vno
 verbo, qua-
 tuor vero
 oratione.

Meto

Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis. In oratione verò quatuor Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, et Hyperbole: de quibus tametsi nondū de eo dicamus ornatu, qui ex cōiunctis cōtinuisq; verbis constat, breuiter scribemus, ne iterū de tropis differere cogamur.

De Metaphora. Cap. 9.

Arist. Rhet.
lib. 3 cap. 2.
Quint. li. 8.
cap. 6.

Incipiamus igitur ab eo, qui cum frequentissimus est, tū longè pulcherrimus, trāslatione dico, quæ Metaphora Græcè vocatur.

3. De orat.
autor ad
Her. li. 4.

Latissimè enī patet. Eam necessitas genuit inopia coacta, et angustijs, post autē delectatio incūditasq; celebravit. Nam ut vestis

ad Her. li. 4

frigoris depellēdi causa reperta primò, post adhiberi cœpta est ad ornatū etiam corporis, & dignitatem: sic verbi trāslatio instituta est inopia causa, frequentata delectatio-

ad Her. li. 4

nis. Est autē trāslatio cum verbū in quandā rē trās fertur ex alia, quod propter similitudinē rectè videtur posse trāsferri. Id facimus

Quint. li. 8.
cap. 6.

μεταφο-
ρα.

Translatio cum frequentissimus tropus est, tū longè pulcherrimus.

Trāslationem genuit necessitas, iucunditas celebravit.

Quid trāslatio sit.

aut

Translato
verbo uti-
mur quia ne-
cesse est, aut
quia signifi-
cantius: aut
quia decen-
tius est.

aut quia necesse est, aut quia significatius,
aut quia decentius. Nam gemmare vites,
luxuriam esse in herbis, lætas segetes etiam
rustici necessitate dicunt. Oratores durum
hominem aut asperum. Non enim proprium
erat, quod darent his affectionibus nomen.
Iam incensum ira, inflammatum cupiditate,
& lapsum errore significandi gratia. Nihil
enim horum suis verbis, quam his accersitis
magis proprium erat. Illa ad ornatum, lu-
men orationis, & generis claritatem, & cō-
cionum procellas, & eloquentiæ flumina,
ut Cicero pro Milone Clo dium fontem
eius gloriæ vocat, & alio loco segetem, ac
materiam. Illud autem admirandum vis
datur, quid sit quod omnes translatis, &
alienis magis delectantur verbis, quam
proprijs & suis. Nam si res suum nomen,
& proprium vocabulum non habet, ut pes
in naui, ut in vite gemina, necessitas cogit,
quod non habeas, aliunde sumere: sed in
suorum

Pro Mil.

3. De orat.

Mirandum
est cur ho-
mines tan-
topere dele-
ctentur tras-
latione, &
eius rei can-
sa.

suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multò magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quòd translatio est similitudo ad unum verbum contracta, similitudine autem mirificè capiuntur animi. Eo tamen distat, quòd illa comparatur rei, quam volumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cū dico fecisse quid hominem vt leonē. Translatio, cum dico de homine, leo est,

Translatio est similitudo ad unum verbum contracta.

Quotuplex sit translatio. Cap. 10.

Arist. 3. rhe. c. 2. & 10. & 11.
Quint. li. 8. cap. 6.

Dec. 4. li. 7.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert. In anima pro alijs generis eiusdem sumuntur, vt, cōcentu virtutum nihil est suauius. Aut pro rebus animalibus inanima, vt.

Traslatiōis vis est quadruplex. In rebus animalibus aliud pro alio ponitur. Inanima ponuntur pro inanimis, aut pro rebus animalibus in anima, aut contra.

Aen. 6.

Duo fulmina belli

Scipiadas

Aut contra.

Aen. 2.

Sedet inscius alto

Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

I Pres

In quibus
trāslationi-
bus sit mira
sublimitas.

Præcipueq; ex his oritur mira sublimitas,
quæ audaci & proximè periculū translati-
one tolluntur, cum rebus sensu carentibus
actū quendā & animos damus, qualis est.

Pontem indignatus Araxes,

Aen. 8.

& illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tu-
bero districtus in acie pharsalica gladius
agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui

Pro Lig.

Quæ sint in
trāslatione
fugienda.

sensus erat armorum tuorum? In translati-
one primum fugiēda est dissimilitudo, qua-

3. de Orat.

lis est in illo Ennij, Cæli ingentes fornices.

Deinde videndū est, ne lōgè simile sit dis-
cū, Syrtim patrimonij, scopulū libētius di-
xerim: Charibdim bonorum: voraginē poti-
us. Facilius enim ad ea, quæ visa, quàm ad
illa quæ audita sunt, mentis oculi ferūtur.

Sunt quædam & humiles trāslationes, vt,

Saxca est verruca: quædā maiores, quàm
res postulat, vt, Tempesta comessationis:
quædam minores, vt, comessatio tempesta-
tis. Ut modicus autem atque opportunus

Quint. 11. 3.
cap. 6.

3. De orat.

eius

Quint. li. 8.
cap. 6.

eius usus illustrat orationem, ita frequens, & obscurat, & tædio cõplet: cõtinnuus verò in allegoriam, et ænigma exit. Quòd si vereare ne paulò durior translatio esse videatur, mollièda est præposito sæpe verbo, ut, Si olim M. Catone mortuo pupillum senatum quis relictum dicat: paulò durius, sin: Ut ita dicam pupillum, aliquantò mitius est. Etenim verecunda debet esse translatio, ut deducta esse in alienum locum, non irruisse, atque ut precario, non vi venisse videatur. Diligenter etiam cavendum est, ne omnia quæ poëtis permiffa sunt, cõvenire orationi putemus: nec enim pastor rem populi, autore Homero dixerim, nec volucres pennis remigare, licèt Virgilius in apibus ac Dædalo speciosissimè sit usus. Modus autem nullus est florentior in singulis verbis, nec qui plus luminis afferat orationi, eoque in illo explicando meritò longiores fuimus.

Frequens usus translationis exit in allegoriam & ænigmam.

Quomodo durior metaphora molliori debet.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Multæ poetis permiffæ sunt metaphoræ. quæ oratori non conveniunt.

4. Georg. &
Act. 6.

De Synecdoche. Cap. II.

συνεκδο.

χῆ,

Græcè intel-
lectio dicitur
aut. ad
Her.Quid sit sy-
necdoche.Octo modi
synecdo-
ches ab au-
thorib⁹ tra-
di. i. ad qua-
tuor reuo-
cantur.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte totum, aut contra, aut ex antecedentibus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit synecdoche, quos grauiſſimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, ut ex puppi nauis: ensis ex mucrone: aut ex tecto domus. Cicero: *Mucrones eorum à iugulis vestris reiccimus.* Huc pertinet, cum vel ex vno plures significatur. Liuius: *Romanus prælio victor:* & Virgilius:

Hostis habet muros.

Vel genus ex forma, id est parte illi subiecta: Virg.

Dentesq; Sabellicus exacuuit sus.

Pro quouis sue: vel ex materia res vniuersa: qua ratione & ferrum pro gladio, & pinus pro nauis, & aurum atque argentum pro aurea, & argentea pecunia sumitur, Cicero: *homines instructi & certis locis*

cum

Quint. li. 8.
cap. 6.

In cat. 3. or.

Aen. 2.

Georg. 3.

Pro Cecina.
na.

cum ferro collocati. Contra verò ex toto pars declaratur, vt in illo Virgilij.

Aen. 12.

Fontemq; ignemq; ferebant.

De quo genere est, cum aut è pluribus vnus intelligitur. Cicero ad Brutum, Populo, inquit, imposuimus, & oratores visi sumus: cum de se tantum loqueretur: Aut è genere pars illi subiecta, Virgilius.

Aen. 12.

Prædamq; ex vnguibus ales
Proiecit fluuio.

Pro aquila.

Ex antecedentibus sequentia monstrantur: vt cum ait idem poëta,

Eclog. 2.

Aspice aratra iugo referunt suspensa iuueni.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Ut ex his perspicuum est, quæ hoc & proximo capite dicta sunt, Trāslatio ad mouēdos animos, et res penè sub oculos subijciendas præcipuè reperta est, at synecdoche ad locupletandum sermonem magis pertinet.

De Metonymia. Cap. 12.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Metonymia est tropus, in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo, quod continet, id quod cōtinetur,

μετωνυ-
μία,

Græci vel.

ὑπαλλα-
γή,aut ad Her.
denomina-
tionem ap-
pellat.Metonymia
quid sit.

I iij vel

O mnes me
di quibus
fit metony-
mia, ad qua
tuor reuo-
cantur.

vel rem è signo intelligimus. Per causas ef-
fecta declaramus, cum inuentor, aut alicu-
ius rei author, pro re inuenta ponitur, Virg.

Onerantq; canistris.

Aen. 18.

Dona laboratæ Cereris.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, De-
mosthenem frequenter pro eorum scriptis
ponimus. Cicero: Lectitasse Platonem stu-
diosè, audiuisse etiam Demosthenes dici-
tur. Ex effectis autem causa significatur, cū
sacrilegium deprehensum, & scelus dicimus
pro scelerato. Hinc mæstum timorem, tri-
stem senectutem, & pallidam mortem ele-
ganter optimi dicunt authores. Virg.

De clar. or.

Mæstumq; timorem.

Mittite.

Aen. 1.

Horatius.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumq; turres.

li. 1. Carm.
od. 4.

Ex eo quod continet, id quod continetur
venustè etiam intelligitur. Sic bene moratæ
vrbes vocantur, sic seculum felix; sic Roma
pro Romanis, Athenæ pro Atheniensibus
frequenter ponuntur, Virg.

Cæle

Aen. 7. Cælo gratissimus amnis. Idest, Cælestibus.
 De orat. Cicero: Ut omittam illas omnium doctrinarum
 inuentrices, Athenas, in quibus summa di-
 cendi vis & inuenta est et perfecta: Athenas
 De clar. or. dixit pro Atheniensibus. Huc referuntur etiam
 illa, cum ex possessore res, quæ possidetur: aut
 ex duce exercitus significatur, Virg.

Aen. 2. Iam proximus ardet
 Vcalegon, Idest. Vcalegontis domus.
 Sic hominem deuorari, cuius patrimonium
 deuoratur: & ab Annibale apud Cannas
 Iu. de hac pugna. li. 2. caesa sexaginta milia dicimus, idest ab eius
 decad. 3. sed apud cum minor est
 numerus. copijs. è signo denique res monstratur: vnde
 toga, quæ pacis erat insigne & otij, pro pa-
 ce: & fasces usurpantur pro magistratu.
 Virg.

Georg. 2. Non illum populi fasces, non purpura Regum
 Flexit.

Metonymiam, vt ait Cicero, Rhetores hy-
 pallagen vocant.

De Antonomasia. Cap. 13.

Quint. li. 8. cap. 6. **A**ntonomasia ponit aliquid pro no-
 mine, vt, Euersor Carthaginiis &

I iij Nu=

ἀντονομα-
 σία
 Græci, aut.
 ad Her. li. 4
 vocat pro-
 nominatio-
 nē Antono-
 masia quid
 sit.

Epitheton
non est tro-
pus.

Quomodo
dicitur epi-
theton ab an-
tonomasia.

Orator quā
do epithetis
vitur.

Numantia, pro Scipione, & Romanae eloquentiae princeps, pro Cicerone. Epitheton autem, siue Latine malis dicere appositum, non est tropus, quia nihil vertit. Necesse est enim semper, ut id, quod est appositum, si à proprio diuiseris, per se significet, et faciat Antonomasiā. Nam si dicas, Ille qui Carthaginem & Numantiam evertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositum. Apposito & frequentius & liberius poëtae utuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina, apud eos non reprehenduntur. Apud oratorem nisi aliquid efficitur, redūdat. Tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, ô scelus abominandum, ô deformem libidinem. Exornatur autem res tota maxime translationibus: Cupiditas effrenata, & insanae substructiones. Solet etiā fieri alijs adiunctis Epitheton tropis, apud

Arist. lib. 3.
rhetor. c. 3. &
Quint. li. 8.
cap. 6.

Pro Mil.

Aen. 6.

apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis
 senectus. Verum tamen talis est ratio huius
 virtutis, ut sine appositis nuda sit & velut
 incompta oratio, ne oneretur tamen multis.
 Nam fit longa, & impedita.

Apposi orū
 vius fit in o
 ratione mo
 deratus.

† De Onomatopœia. Cap. 14.

ὄνοματο-
 ποιᾶ

Quint. li. 8.
 cap. 6.

O Nomatopœia id est fictio nominis
 Græcis inter maximas habita virtutes,

Græ. ant. ad
 Her. nomi-
 nationē ap-
 pellat. li. 4.
 Onomato-
 pœia vix La-
 tinis permis-
 titur.

Latinis vix permittitur. Ab his tamē pluri-
 ma sunt per onomatopœiā posita, qui primi
 sermonē fecerūt aptantes affectibus nomen.

Nam mugitus & sibilus, & murmur, &
 vagitus, aliāq; quàm plurima inde venerūt.

At nūc raro & cum magno iudicio hoc ge-
 nere vtendū est, ne noui verbi assiduitas o-
 diū pariat: sed si cōmode quis eo vtatur, &
 rarò, non modo non offendet nouitate, sed
 etiā exornabit orationem. Cic. in Antoniū.

Tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis qui-
 dem certè, Bambalio quidam pater, ho-
 mo nullo numero, nihil illo contemptius,

qui

qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemq;
cordis cognomen ex contumelia traxerit.
Sed si quis tropi definitionem attentè con-
siderauerit, onomatopœiam in tropis nullo
modo numerabit.

κατάχρη-
σις.

Græ. aut. ad
Hec. est abu-
sio. Quid sit
catachresis.

De Catachresi. Cap. 15.

Catachresis, quam rectè dicimus abus-
sionem, non habentibus nomen suum,
accommodat quod in proximo est. Sic,

Quint. li. 8.
cap. 6.

Equum diuina Palladis arte Ædificant.

Aen. 2.

Et, Pyxides, cuiuscunq; materiæ sunt, &
parricida matris quoq; aut sororis interfe-
ctor dicitur. Valde similis est metaphora,
sed ab ea tamen distinguitur, quòd abusio
nomen ex vicina ac finitima re accõmodat
alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora
verò, etiã si nomen non deest, vnde cunq; mo-
do similitudinẽ res habeat, alienũ nomẽ as-
ciscit. Quid tam propinquũ patris interfe-
ctori, quã matris aut sororis aut fratris in-
terfectori? ergo is, quia nomen Latino ser-

Quint. li. 8.
cap. 6.

Metaphora
rei nomen
asciscit vn-
decunq; si-
ue nomen
tres habeat,
si uenome
careat.

mo

mone non habet, per abusionē parricida vocatur. Quid rursus magis seiunctū, quā arbor atq; Resp. quæ florere verbo ab arbore translato dicitur? Unde apparet duos hos tropos ita similes esse, vt tamē sint diuersi.

De Metalepsi. Cap. 16.

Quint. lib.
8. cap. 6.

Superest ex his, qui aliter significant, Metalepsis, idest, transumptio ex alio in aliud velut viā præstās. Tropus autē est rarissimus, & maximē improprius, Virg.

μετάλη-
χίςMetalepsis
est rarissi-
mus tropus
& maximē
improprius

Eclog. I.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Quint. ibid.

Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes, ab his ad aestates, ab aestatibus ad annos acceditur. Idem etiam poëta in primo libro *Æneid.* sic ait.

Speluncisq; abdidit atris.

Ubi speluncæ nigrae, ac per hoc crassae. & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum denique infinita altitudine depressæ intelliguntur.

De

De Allegoria. Cap. 17.

α' Μηγο-
είαυ

Græ. autor
ad Her. per-
mutationē
vocat. li. 4.
Quid sit al-
legoria.

Allegoria, quam inuersionem interpre-
tamur, aliud verbis, aliud sensu ostēdit,
ac etiam interim cōtrarium: Virgilius.

Quint. lib.
8. cap. 6.

*Sed nos immensum spacijs confecimus equor:
Et iam tempus equūm spumantia soluere colla.*

Georg. 2.

Oratio re-
cipit etiam
allegoriam
sed raro to-
tam.

Habet vsus talis allegoria frequenter or-
ratio, sed raro totius, plerunq̄ue apertis per-
mista est. Tota apud Cic. talis est: Hoc mi-
ror enim querorq̄ue quenquam hominem
ita pessundare alterum verbis velle, ut etiā
nauem perforet, qua ipse nauiget. Illud cō-
mistum frequentissimum. Equidem cæte-
ras tempestates, & procellas in illis dum-
taxat fluctibus concionum, semper Miloni
putavi esse subeūdas: nisi adiecisset, flucti-
bus concionū, esset allegoria, nunc eam mis-
cuit. Illud verò longè speciosissimum genus
orationis in quo triū permista est gratia, si-
militudinis, allegoria, et trāslationis. Quod

Allegoria
mista in o-
ratione fre-
quas est.

Pro Mil.

Speciosissi-
mū genus o-
rationis est,
quod cōstat
allegoria,
similitudi-
ne & trans-
latione.

Pro Mur.

fretum

fretū, quem Euripum tot motus, tamq̄ va-
 rias habere creditis agitationes, cōmutatio-
 nes, fluctus, quātas perturbationes, et quā-
 tos æstus habet ratio comitiorum. Dies inter-
 missus vnus, aut nox interposita sæpe per-
 turbat omnia, & totam opinionem parua
 nōnunquam cōmutat aura rumoris. Nam
 id quoq̄ in primis est custodiendum, vt quo
 genere cæperis translationis, hoc desinas.
 Multi enim cum initium à tēpestate sum-
 pserunt, incendio, aut ruina finiunt, quæ est
 in consequentia rerum fœdissima. Cæterum
 allegoria paruis quoq̄ ingenijs, & quotidi-
 ano sermoni frequentissimè seruit, nam illa
 in agendis causis trita: Pedem conferre: et,
 iugulum petere, & Sanguinem mittere, in-
 de sunt. Allegoria quæ est obscurior, æni-
 gma dicitur, vitiū profectò, siquidem dicere
 dilucidè virtus, quo tamen & poëta vtun-
 tur, Virgilius.

Quid in al-
 legoria cu-
 stodiendum
 sit.

Allegoria i
 quotidiano
 sermone est
 frequentis-
 sima.

Ænigma
 est obscuri-
 or allego-
 ria.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
 Tres pateat calispantium non amplius vlnas.

Et

Et oratores nonnunquam, ænigmati enim sunt illa, quæ Cic. contra Verris nequitiam, & iniquitatem in ore vulgi, atq; in cõmunibus prouerbijis dicit esse versata. Negabant (ait ille) ius tam nequam esse Verris num: & paulò post: Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset. Sed illud peracutum, & eruditum, quod per iocum scripsit ad Trebatium iureconsultum familiarem suum, qui ad Cæsarem imperio Gallias tenentem idcirco venerat à Cicerone cõmendatus, vt augeter facultates suas. Sic igitur ait, Treuiros vites, censeo, audio capitales esse: mallet auro, argento, ære essent. Sed aliàs iocabimur. Erant enim Romæ triumuiroi capitales, qui carceris erant custodes, & iudicia rerum capitalium exercebant, & cum supplicium de fontibus sumebatur, præsentibus aderant. Erant & triumuiroi monetales, quorum officium his ipsis Ciceronis vocabulis significas

AA. 3.

Ex ora. pro
Clu. & Sall.
in coniu.

Pomp. li. 2.
pand de o-
rig. in lib. 2.

ficabatur, ut veterum quoque nummorum
 inscriptiones declarant. Ad utrosq; autem
 respexit Cicero, cum monet Trebatium, ut
 Treuiros, qui erant feri, & bellicosi Gal
 liae populi, vitet. Nam Romani trium
 viros, tresuiros quoque dicebant, est et illud
 Plauti *enigma*.

Sic enim
 inferibit. r.
 A. A. A. f. f.
 Idest, auro,
 argēto, gre,
 flando, feri
 undo.

In A. fin.

Vbi viuos homines mortui incurfant boues.

De Ironia. Cap. 18.

Arif. rhe. ad
 Alexand. c.
 20. & Quin.
 lib. 8. cap. 6.

IRONIA, quam illusionem vocant, allego
 ria est, quæ non solum aliud sensu, aliud
 verbis ostendit, sed contrarium. Ea aut pro
 nuntiatione intelligitur, aut persona, aut
 rei natura. Nam si qua carum verbis dis
 sentit, apparet diuersam esse orationi vo
 luntatē, Cic. in Clodium: *Integritas tua te
 purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita an
 teacta seruauit.* & Turnus apud Virgiliū.

ελεωραση
 Græ inuer
 sionem vo
 cant. & dis
 simulatio
 nem. lar.
 Quid iron
 ia sit, eam
 aut. ad Her.
 lib. 4. vocat
 permutati
 onem.
 Quomodo
 ironia intel
 ligatur.

Aen. 12.

Meq; timoris

Argue tu Drance, quando tot cedis aceruos

Tencrorum tua dextra dedit.

De

De Periphrasi. Cap. 19.

περ. φρα-
σις.
Quid sit pe-
riphrasis, eā
aut. a. 1. Her.
circumlocutione
vocat, li. 4.
Periphrasis
est apud po-
etas frequē
uisima.

Cum pluribus verbis, id quod vno, aut paucioribus dici potest, explicatur, Periphrasim vocāt, circuitum loquendi, qui est apud poetas frequentissimus. Ut

Quint. li. 8.
cap. 6.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus agris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.

Aen. 2.

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior, quicquid enim significari breuius potest, & ornatu latius ostenditur, periphrasis est. Verum vt cum decorem habet, periphrasis, ita cum in vitium incidit perissologia dicitur, obstat enim quicquid non adiuuat.

Periphrasi
et traria est
perissolo-
gia.

Alex. li. 1.
cap. 8.

ὕπερβα-
τον.

De Hyperbato. Cap. 20.

Graeci, vel
ὕπερβα-
τον
transgressi-
one nomi-
nat aut, ad
Her. li. 4.
Hyperbatō
tropus solis
poetis con-
ceditur.

Hyperbaton, id est transgressio, tropus est solis poetis concessus, qui etiam verborum diuisionem, & transgressionem faciunt, Virgilius.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Hyperborco septem subiecta trioni.

Georg. 3.

Quod oratio nequaquam recipiet. Est autem diligenter animaduertendum, hyperbaton,

Hyperbatō
est tropus
quando cō-
ponitur ex
duobus in-
tellectibus.

li.9. cap. x.

baton, ubi nihil ex significatione mutatum est, sed structura sola decoris gratia variatur, tropum non esse, id quod tropi definitio declarat. Imo, ut Quintilianus quoque fateatur, hyperbaton multi tropis omnino eximunt, quorum sententia verior est. Tropi enim definitio ad nomen ipsum, non ad eius partes accommodanda est. Nemo autem inficiabitur septentrionem in eo carmine suam significationem tueri, & conseruare.

De hyperbole. Cap. 21.

ὑπερβολή
superlatio
est, aut. ad
Her. li. 4.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Hyperbole est ementiens superiectio, cuius virtus est ex aduerso par augendi ac minuendi, Virgilius:

Hyperbole
valet ad au-
gendum &
minuendū.

Aen. 7.

Geminique minantur In caelum scopuli.

Aen. 5.

Et, Fulminis ocyoralis

Phil. 2.

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tam vorax? Charybdin dico, quæ si fuit, fuit animal unum: Oceanus medius fidius vix videtur, tot res, tam dissipatas, tam distantibus locis positas, tam cito absorbere potuisse. Illud Virgilij ad minuendum.

K

Vix

Vix ossibus herent.

Eclog. 3.

Hyperbole
non debet
esse ultra
modum.

*Sed tam in augendo quàm in minuendo
seruetur mensura quædam. Quauis est
enim omnis hyperbole ultra fidem, non ta-
men esse debet ultra modum.*

De ornatu qui est in verbis coniunctis.

Cap. 22.

Sequitur continuatio verborum, quæ duas ^{3. De orat.}
res maximè, collocationem primum,
deinde modum quendam formamq; deside-
rat. Tum & verbis & sententijs oratio cõ-
formanda est, de quibus post tropos aptissimè
dicemus, deinde de collocatione, postre-
mo de modo & forma, id est numeris qui
sunt adhibendi in oratione, differemus.

De figuris. Cap. 23.

Quid sit fi-
gura.

Figura (sicut nomine ipso patet) est con-
formatio quædam orationis remota
à cõmuni, & primum se offerente ratione.

Quint. lib.
9. cap. 1.quod sit dif-
crimen in-
ter tropos
& figuras.

*Differt autem à tropis figura, quia proprijs
verbis figura fieri potest, quod in tropos nõ
cadi:*

Cic. pro.
Leg. Man.

cadit: ut, Fuit hoc quondam, fuit proprium
populi Romani: figura est in verbo gemi-
nato in sua significatione permanēte. Illud
tamen notandum coire frequenter in eas-
dem sententias & tropum & figurā. Tam
enim translatis verbis quā proprijs figu-
ratur oratio, ut, Qui spem Catilinæ mollibus
sententijs aluerunt, coniurationemq̄ nas-
centē non credēdo corroborauerūt. Aluerūt,
& corroborauerunt translata sunt, & si-
militer de sinentia, similiterq̄ cadentia.

Tam verbis
pprijs quā
translatis fi-
guratur o-
ratio.

Orat. I. in
Catil.

De generibus figurarum. Cap. 24.

Sicut omnem orationem, ita figuras quo-
que necesse est versari in sensu, & in
verbis. Ut vero natura prius est concipere
animo res, quā enunciare: ita de ijs figuris
ante loquendum esset, quæ ad mentē perti-
nēt: sed facilitatem secuti, de figuris verbo-
rū prius dicemus. Est autem verborū exor-
natio, quæ ipsius sermonis insignita cōtine-
tur perpolitio. Inter confirmationē verò

Figuræ vel
sunt in ver-
bis vel in sē-
tentijs.

quid sit ver-
borum figu-
ra.

aut. ad Her.
li. 4.

k ij ver=

Quo pacto
verborū fi-
guræ à figu-
ris sentētia-
rum distin-
guantur.

Parum con-
uenit inter
authores de
numero &
nomibus
figurarum.

verborum & sententiarū hoc interest, quòd
verborum cōformatio tollitur, si verba mu-
taris: sententiarum permanet quibuscunq;
verbis uti velis: ut, Nunc verò quid agat,
quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet,
quē ignorare nostrum putat? Repetitio est
verborum figura, et interrogatio figura sen-
tentiarum (per sæpe enim vnus & idem lo-
cus, & verborū & sentētiarū ornamentis
illuminatur) muta verba, Quid agat, et mo-
liatur, ac deniq; quid cogitet quem ignorare
nostrum putat? Repetitio tollitur, interro-
gatio permanet, sēperq; permanebit quibus-
cūq; verbis uti velis. Sed quoniā parū inter
authores cōuenis de numero et noībus figu-
rarū, & in eo etiā magna discrepantia est,
quod aliquæ à quibusdā inter verborū exor-
nationes ponūtur, quæ ab alijs inter sentē-
tiarū ornamenta numerantur, nos mediam
viam secuti, ea de quibus grauissimorū scri-
ptorum maior cōsensus est, explicabimus.

Quot

3. de Orat.

Orat. 1. in
Cat.

Quot modis fiant figuræ verborum.

Cap. 25.

Quint. li. 9.
cap. 3.

Pro Mil.

Orat. 1.

Orat. 2.

In Orat.

Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis, per adiectionem, detracti-
 onem, & similitudinem. Per adiectionem, ut Cicero pro Milone: Occidi occidi non spurium Me-
 lium, quo loco, verbū, occidi figuratè gemi-
 natum est. Et in Catil. Fuit, fuit ista quon-
 dam in hac rep. virtus. Et in eadem oratio-
 ne. *Uuis, & uiuis* non ad deponendam,
 sed ad confirmandā audaciā. Per detracti-
 onem etiam fiunt figuræ, in quibus mul-
 tum est venustatis: Cice. in eundem Ca-
 tilinam: *Abijt, excessit, erupit, euasit*, ubi
 coniunctiones prætermittuntur. Sed ter-
 tium genus figurarum quod quandam
 vocum habet similitudinem, & aures
 præcipuè in se vertit, & animos excitat,
 Cicero in oratore: Ita que efficis, ut cum
 gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint
 grata, quæ facis.

Figuræ ver-
borum tri-
bu: maximè
fiunt modis.Figuræ que
vorum ha-
bent simili-
tudinem au-
res in se præ-
cipuè ver-
tunt.

De figuris quæ fiunt per adiectionem.

Cap. 26.

ἀναφορὰ
vel
ἐπιβολή,
Gra.

Repetitio est cum ab eodem verbo ducitur sæpius oratio, vel ut Cicero describit, Est eiusdem verbi crebra à primo

aut. ad Her.
li. 4.
Quint lib.
9. cap. 3.
de Orat. 3.
in orat.

Acriter &
instanter ab
eodem ver-
bo ducitur
sæpius ora-
tio.

repetitio. Quod acriter & instanter fit, Cicero in Catilinam, Nihil agis, nihil mo-

Orat. 1.

liris nihil cogitas, quod ego non modo audiam, sed etiam videam, planeque sentiam.

Idem contra Rullum: Quid enim est tam

Orat. 2.

populare, quam pax? qua non modo iis, quibus natura sensum dedit, sed etiã tecta atq;

agri mihi lætari videntur. Quid tam popolare, quàm libertas? quam non solum ab

hominibus, verum etiam à bellis expeti, atq; omnibus rebus anteponi videtis. Quid

tam popolare, quàm otium? quo ita incūdam est, ut & vos, & maiores vestri, &

fortissimus quisq; vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in otio possit

esse præsertim cum imperio ac dignitate.

Con

Phil. 2.

Conuersio est cum in idem verbum con-^{ἐπιφορὰ}
iicitur sæpius oratio, Cicero in An-^{vel.}
tonium, Doletis tres exercitus populi Ro-^{ἀντιστοφί}
mani interfectos? Interfecit Antonius.^{Græ.}
Desideratis clarissimos ciues? eos quoque
eripuit vobis Antonius. Autoritas huius
ordinis afflictata est? Afflixit Antonius.

Orat. 2.

Complexio est, quæ repetitione & con-^{συμπλο-}
uersionem complectitur. Qui sunt, qui^{κῆ,}
fœdera sæpe ruperunt? Carthaginenses.^{aut. ad Her.}
Qui sunt, qui crudele bellum in Italia^{lib. 4.}
gesserunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui
Italiam deformauerunt? Carthaginenses.
Qui sunt qui sibi postulāt ignosci? Cartha-
ginenses. Videte ergo, quid oporteat eos
impetrare. Cicero pro lege agraria: Quis
legem tulit? Rullus. Quis maiorem popu-
li partem suffragijs priuauit? Rullus.
Quis comitijs præfuit? idem Rullus.
Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo

Orat. 2.

*custode sortitus? Quis decem viros, quos
voluit, renunciauit? idem Rullus.*

Conduplicatio est verborum geminatio,
quæ habet interdum vim, leporem alias.

Geminantur autem verba modis pluribus,
aut enim adiungitur idem iteratum, ut Ci-
cero in *Catilinam*, *Viuis & viuis non ad de-*

Orat. 3.

ponendam sed ad confirmandam audaciam.
Aut & idem ad extremum refertur: Ci-

*cero in *Verrem*, *Multi & graues dolo-**
res inuenti parentibus, & propinquis mul-
ti. Aut continenter vnum verbum non in ea-
*dem sententia ponitur: Cicero pro *Ligario*,*

A. 7.

Principum dignitas erat penè par, non par
fortasse eorum qui sequebantur: Aut post
aliquam interiectionem repetuntur. Cicer.

Phil. 2.

Bona, miserum me (consumptis enim lac-
chrymis tamen infixus animo hæret do-
lor) bona inquam (n. Pompeij acerbissi-
mæ voci subiecta præconis. Possunt quoque

media

Aliquando
continenter
idem verbum
in diuersis
ponitur sen-
tentijs.

Media ver-
ba possunt
primis res-
pondere.

media respondere, vel primis, vt Virgil.

Aen. 7.

Te nemus Angicia, vitreat Fucinus vnda.

Aet. 7.

Vel vltimis: Cicero in Verrem, Hæc navis
onusta ex præda Siciliensi: cum ipsa quoque
esset ex præda. Interim sententia tota repetitur.
Cicero in eadem act. Quid Cleomenes
facere potuit? non enim possum quenquam
insimulare falso. Quid inquam Cleome-
nes magnopere facere potuit? Ille verò a-
pud Ciceronem locus est pulcherrimus, in
quo & primo verbo longo interuallo red-
ditum est vltimum, & media primis &
medijs vltima congruunt. Vestrum iam hic
factum reprehenditur P. C. non meum: ac
pulcherrimum quidem factum, verum vt
dixi non meum sed vestrum.

Aliquando
sententia to-
ta repetitur

Locus apud
Ciceronem
pulcherri-
mus.

πλοκῆ
Græ.

TRaductio est cum verba paululum
immutata ponuntur. Cicero, Homi-
nes prope confitentem iudicio liberauerunt:
hominibus iniuria tui stupri in ipsos dolori

πολύπλοκῆ
τοῦ

De arusp.
resp.

nō fuit: Homines tibi arma, alij in me, alij post in illum inuictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorsus concedo tibi, ac maiora non esse quærenda. Et pro Archia: Pleni sunt omnes libri, plene sapientium voces, plena exemplorum vetustas.

συνωνυμια.

Synonimia est cum verba idem significantia congregantur. Quæ cum ita sint Orat. 1.

Catilina, perge quo cœpisti: egredere aliquando ex vrbe, patent portæ, proficiscere. Et

Non verba modo, sed sensus quoque idē facientes acervantur.

alio libro: Abijt, excessit, erupit, euasit. Orat. 2.

Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes acervantur, Perturbatio istum mentis & quædam scelerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt. Pro Mil.

πολυσύνδετον.

Polysyndeton est schema quod coniunctionibus abundat.

Tectamq; laremq;
Armaq; Aminiculumq; canem, cressamq; pharetrā. Georg. 3.
Cic.

In Catil.

Cic. Atq; idem tamen stuprorum, & scelerum exercitatione assuefactus, frigore, & fame, ac siti, & vigilijs perferendis, fortis ab ijs istis suis scijs prædicabatur. Idem.

Pro domo sua.

Senatus est summum populi Romani populorumq; & gentium omnium, ac regum concilium. Et alibi. Virtus hominibus instituendo, & persuadendo, non minis,

De orat.

& vi, ac metu traditur.

GRadatio repetit quæ dicta sunt, & ^{κλιμαξ} priusquam ad aliud descendat in pluribus resistit. Vel ut cum Cicerone definiamus, Gradatio est cum gradatim sursum versus editur. Africano virtutem industria virtus gloria n, gloria æmulos cōparavit. Cicero pro Milone: Neq; verò se populo solum, sed etiã senatui tradidit: nec senatui modo, sed publicis præsijs & armis, neq; his tantu, verum etiã eius potestati, cui senatus totam Reip. omnẽ Italiæ pubem,

pubem, cuncta populi Romani arma com-
miserat. In tertio loco, cum dicendum fuisset:
nec publicis praesidijs & armis tantum: con-
sulto, quoniam id longum erat & in suaue,
pro eo dixit: neq; his tantum. Idem pro Sex.
Roscio Amerino. In urbe luxuries creatur
ex luxuria auaritia existat, necesse est, ex
auaritia erumpit audacia. Haec figura aper-
tiores habet artes & magis affectatam,
ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quae fiunt per
detractionem. Cap. 27.

Figurae quae
per detra-
ctionem fi-
unt nouita-
tis breuita-
tisq; gratia
maxime pe-
tuntur.

Sequuntur figurae, quae per detractionem
fiunt, quae breuitatis nouitatisq; maxi-
me gratia petuntur.

Quint. li. 9.
ca. 3. Cice. 3.
de orat. in
orat. aut. ad
Her. li. 4.

Διάλυτον
αὐτὸν
διετοῦ.

Dissolutio, quam articulum alij vocant,
est cum demptis coniunctionibus dis-
solutè plura dicuntur. Cice. Sit in eius tutela
Gallia, cuius virtuti, si dei, felicitati comen-
data est. Aptae est haec figura non in singu-
lis

De prou.
conf.

lis modo verbis, sed sententijs etiã, vt Cicero
 ProArchia. *pro Archia: Hæc studia adolescentiã alũt,*
senectutem oblectant, secundas res ornãt,
aduersis per fugium præbêt, delectãt domi,
 de poly syn *non impediunt foris, pernoctant nobiscum,*
 deto dictũ *peregrinantur, rusticantur. Dissolutionis*
 est cap. supe *autem, & polysyndeti fons vnus est,*
 riori. *quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & vim*
 Arist. 3. rhe. *quandam per se ferentia velut sæpius*
 cap. 12. *erumpentis affectus,*

Dissolutio
 non in sin-
 gulis modo
 verbis fit.
 sed senten-
 tijs etiam.

Dissolutio-
 nis & poly-
 syndeti v-
 nus est fons.

πρῶτόθεν
 μα & ὑπὸ
 ζευγμα
 comprehen-
 dit adiunctio

A *Diunctio est in qua vnum ad verbum,*
quod primum aut postremũ collocatur
plures sententia referuntur, quarum vnã
quæq; desideraret illud, si sola poneretur.
Fit autem præposito verbo ad quod reliqua
 ProCluent. *respiciant, hoc modo: Vicit pudorem libi-*
do, timorem audacia, rationem amētia: aut
 Orat. I. *illato, quo plura clauduntur. Nec enim*
is es Catili. vt te, aut pudor vnquam à tur-
pitudine, aut metus à periculo, aut ratio
à fu-

Tribus mo-
 di, adiunctio
 fit.

à furore reuocauerit. Medium quoq̄ potest esse quod & prioribus, & sequentibus sufficiat, vt formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut vetustate. Quod cum fit, Coniunctio figura est.

ἀλυτερ. 1.
ὁ ἀσξενυ-
μενον.

Disunctio (quam perspicuitatis gratia, quoniam superioribus cōtraria est, hoc loco tradimus) est cum eorū, de quibus dicimus vnum quodq̄ certo cōcluditur verbo. Cicero pro Archia: Me autem quid pudeat, qui tot annos ita viuo, ludices, vt ab illis nullo me vnquam tēpore, aut cōmodū, aut ocium meum abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut deniq̄ue somnus retardarit.

Homerum
multę cini-
tates suum
ciuem esse
dicunt.

Et in eadem oratione. Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi verò esse suum confirmant.

συνεκδο-
χή. vel
ἐ' Μειχίς
Græ. au. ad
Her. cit præ-
cisio.

Synecdoche, cuius & Cicero & Quintilianus meminere, non tropus modò

In orat.

de

de quo antedictum est, sed verborum etiam est exornatio. Ea fit cum subtractum aliquod verbum satis ex cæteris intelligitur: Præcisionem vocat author ad Her. Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius? Simul enim intelligitur in priori quidem parte, est, in posteriori verò, faciamus, aut aliquid simile. Differt ab Aposiopesi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea unum verbum, & manifestum quidem desideretur, ut in superiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data Lupercalibus, quo die Antonius Cæsari: ubi nihil aliud intelligi potest quàm hoc, diadema imposuit. At in Aposiopesi aut incertum est, quod tacetur, aut certè longiore sermone explicandum. Synœciosis est quæ duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest avaro, quod habet, quàm quod non habet.

Synecdoche differt ab aposiopesi.

De aposiopesi dicitur c. proximo.

συνœκίωσις

De

De figuris verborum tertij generis.

Cap. 28.

Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine vocū, aut paribus, aut contrarijs, vertunt in se aures, et animos excitant.

Cicer. 3. de orat. & i or.
Quint. li. 9. ca. 3. aut. ad Her. li. 4.

παρωνομασία

Græ. aut. ad Her. traductio dicitur

Multis & varijs rationibus fit paronomasia.

Anominatio, quam Græci Paronomasiam vocant, est cum paululum immutata verba, atq; deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis & varijs rationibus conficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma. Et, Emitte morte immortalitatem. Detractione sic, contra eum, qui se legationi immoriturum dixerat, pater Quintiliani: non exigo vt immoriaris legationi, immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Catilinam, Hanc reipublicæ pestem paulisper reprimi, non in perpetuum cōprimi posse. Et in M. Antonium. Hem cur magister eius ex

Pro Cluentio

Quint. li. 9. cap. 3.

Orat. 1.

Phil. 3.

ora

oratore arator factus sit. *Trāslatione: Vide-
te Iudices utrū homini nauo, an vano cre-
dere malitis, Hæc figura leuis alioqui sentē-
tiarum pondere implenda est. Merito igitur illa exempla vitandi potius, quam imi-
tandi gratia ponit Quintilianus: Auium
dulcedo ducit ad auiū, & non Pisonum,
sed pistorum: pessimum verò, Ne patres
Conscripti, circūscripti videātur: et, Raro
euenit, sed vehementer venit: aliaq̄ similia.*

Paronomasia
pondere
sententiarū
implēda est

*S*imiliter cadens exornatio est, cum in ^{ὁμοιοπτοτον} eosdem casus verba cadunt. Græci Ho-
moioptoton appellant. Cicero, Ac primum
quanta innocētia debent esse imperatores?
Quanta deinde omnibus in rebus tēperan-
tia? Quanta felicitate? Quanto ingenio?
Quanta humanitate? Et alibi: Hunc ego
non diligam? non admirer? non omni rati-
one defendendum putem? Similiter cadens
est in illis verbis, Diligam, admirer, putē.

Similiter ca-
dens non so-
lum est in
nominibus,
sed etiā in
verbis.

L Nam

Pro lege
Mau.

Pro Archia.

Nam & verborum ut nominum sui etiã sunt casus.

ὁμοιωτέ-
λευτοῦ.

Similiter desinens est cū siue casus sit in verbis, siue non, tamen similes exitus sunt: Cicero: Itaq; non sum prædicaturus, Quirites, quantas ille res domi, militiaq; terra, mariq; quantaq; felicitate gesserit, ut eius semper volūtatibus non modo ciues assenserunt, socij obtemperarint, hostes obedi-erint, sed etiã venti, tēpestatesq; obsecundarint. Et pro Milone, Non modo ad salutē eius extinguedā, sed etiã gloriā pertales viros infringendā. Differt hæc figura à superiori, est enim similiter cadēs, tātū casus similis, etiã si dissimilia sint, quæ declinētur: at similiter desinēs in eosdē exitus cadit, ut, Audacter territas, humiliter placas. Atq; eò fit, ut similiter cadēs in verbis & noībus tātū esse possit, cū similiter desinēs nō modo in his, sed in illis etiã, quæ declinari nō possūt,

Pro lege,
Manil.

Pro Mil.

Similiter
cadens, & si
militer de-
sinens quo-
modo diffe-
rant.

repe-

reperiatur, ut proximū declarat exēplum.

Compar Græci vocāt Isocolon, habet ^{ισοκαλον} membra orationis, quæ constāt ex pari ferè numero syllabarum. Hoc non de enumeratione nostra fiet, nam id quidē puerile est: sed tantū affert vsus, & exercitatio facultatis: ut animi quodā sensu par membrū superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia: Ita tantū bellū, tam diuturnū, tā lōge, lateq; dispersum, quo bello omnes gētes tenebantur, Cn. Pompeius extrema hyeme apparauit ineunte vere suscepit: media aestate confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius gessit contra Piratas.

Animi quodam sensu sine nostra enumeratione compar fit.

Pro Leg.
Manil.

Contra positum, autem vel, ut quidam ^{αντιθετον} vocant, Contētio (antitheton Græcis dicitur) non uno fit modo. Nam & fit, si ^{Singula singulis opponuntur per contentionem.} singula singulis opponuntur, ut, Vicit pudorē rē libido, timorē audacia, rationem amētia.

Cice. pro
Cluent.

Ibidem.

Et bina binis: Non nostri ingenij, vestri

L ij auxili

Bina binis
opponuntur
per conten-
tionem

auxilij est. Et sententiæ sententijs: Odit po-
pulus Romanus priuatam luxuriam, pu-
blicam magnificentiã diligit. Nec semper
contrapositũ subiungitur, vt in hoc Ciceronis
pro Milone, Est enim hæc Iudices non
scripta, sed nata lex. Sed crebra etiam
crebris opponuntur, vt in eo, quod sequitur,
quam non didicimus accepimus, legimus,
verum ex natura ipsa arripuimus, hausi-
mus, expressimus. Sũt quidã authores, qui
duplicem faciunt contentionem, vnã ver-
borum quam Antithesin appellant: senten-
tiarum alteram, quam Antitheton vo-
cant. Eas autem ita discernunt, vt con-
tentionem verborum figuram esse dicant,
cum ex verbis contrarijs conficitur oratio,
vt, Inimicis te placabilem, amicis inexo-
rabilem præbes. Et quod Cæcil. Metellus
dicit apud Liuium: amicitias immortales,
inimicitias mortales debere esse: senten-
tiarum, verò cum sententiæ contrariæ ex

Pro Mur.

Crebra cre-
bris per an-
tithesin op-
ponuntur.

Li. 10. dec. 4

compa

comparatione referuntur. Sed cum Quintilianus Ciceronem secutus Antitheton inter verborum numeret exornationes, & discrimen illud tenue sit, et exile, satis esse debet, quod de contentione dictum est. Magnae veteribus curae fuit, gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus, copiosus utique prima aetate Isocrates fuit. Delectatus est his etiam Marcus Tullius, verum, & modum adhibuit non ingratae (nisi copia redundet) voluptati, & rem alioqui leuem sententiarum pondere implevit. Nam per se frigida, et inanis affectatio, cum in acris incidit sensus, innata videtur esse, non accersita. Et quoniam contrapositum saepe fit assumpta pariter commutatione, de ea hoc loco dicamus.

Vereres ex quatuor proximis figuris sunt occupati gratiam dicendi

Cicero optimè usus est his figuris.

Commutatio est, cum duae sententiae inter se discrepantes ita efferuntur, ut à priorum posterior contraria priori proficiscatur:

ἀντιμεταβολή vel μεταθεσις.

L iij Non

Poema est
loquens pi-
ctura.

Non ut edā viuo, sed ut viuam edo. Item,
si poëma loquēs pictura est, pictura tacitum
poëma debet esse. Et apud Ciceronem: Ut Pro Cluēt.

Et sine inuidia culpa plectatur, & sine cul-
pa inuidia ponatur. Hæc de verborum
figuris dicta sint, in quibus illud notandum
est, multas earum cadere frequenter in eas-
dem sentētias, idq̄ cum magna venustate.

Multæ ver-
borum figu-
ræ in eandē
sententiam
sæpe cadūt.

Cicero: Si quantum in agro locisq̄ desertis Pro Cec.

audacia potest, tantum in foro ac iudicijs
impudentia valeret. Compar est, & simi-
liter cadens: Non minus nunc in causa ces-
deret Aulus Cecinna Sexti Ebutij impu-
dentia, quàm tunc in vi facienda cessit au-
dacia. Compar similiter cadens, similiter
desinens. Accedit & ex illa figura gratia,
qua mutatis casibus verba repetuntur.

Figura illa
est tradu-
tio.

Non minus cederet, quam cessit.

Quid verborum figuræ orationi conferant,
& quid in eis cauendum sit. Cap. 29.

SI quis autem parce, & cum res poscit, Quint. lib.
9. cap. 3.

vers

verborum figuris utatur, iucundiores faciet orationem. Qui vero immodicè & sine iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiam varietatis amittet. Danda igitur opera est, ut nec multæ sint supra modum, nec eiusdem generis, aut iunctæ, aut frequētes: quia satietas ut paucitate earum, ita varietate quoque vitatur. Quod de his verborum figuris, quæ nobiles sunt, atq; insignes intelligendum est, non de illis quæ valde sunt usitatae, ac vulgares, quæ etiam si sunt crebriores, consuetas aures minus feriunt. Ridiculum etiam est neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, inania verba in hos modos depravari. Cum enim figuræ sint quasi quidam gestus orationis, eas sine sententiâ sectari tam est ridiculū, quam quærere habitum, gestumq; sine corpore. Non sunt etiam nimis densandæ. Sciendum vero imprimis, quid quisq; in orando postulet locus, quid persona, quid tempus.

L iij enim

Figuræ verborum immodicè adhibedæ non sunt.

Figuræ verborum non sint multæ, non iunctæ, non frequētes.

Cicero de
 oratore
 lib. 3. c. 20.
 et de
 officiis
 lib. 1. c. 12.
 et de
 re publica
 lib. 2. c. 17.

enim pars harū figurarum posita est in delectatione: ubi vero atrocitate, inuidia, miseratione pugnandum est, quis feret cōtra positos, & pariter cadentibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogantem? Cum in his rebus cura verborum denoget affectibus fidem, & ubicunq; ars ostentatur, veritas abesse videatur.

De figuris sententiarum. Cap. 30.

Quid sit sententiarū figura.

Nunc res ipsa monet, ut deinceps ad sententiarū exornationes transeamus.

Cicer. 3. de orat. & in orat. Quin. li. 9. cap 2. aut. ad Her. li. 4. Rufin. anas: Aquila & Rutilius.

Maiora sūt sententiarū ornamenta quam verborum. Demosthenes cur oratorum princeps iudicatur.

Est autem sententiarum exornatio, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atq; ea de causa sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, id circo à doctis oratorum est princeps iudicatus. Schemata ea vocant Græci, quæ maximè ornent orationem, eaque, ut definitio demonstrat, non tam in verbis pingēdis pondus habent, quàm in illuminandis.

Senten

sententijs. Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes aut certè plerasq; aliqua specie illuminare sententias.

Orat. 1.

In interrogatio figura est quoties non scis ^{reg. TH. 215} citandi gratia assumitur, sed instādi: Quo usq; tandem abutere Catilina patientia nostra? & Patere tua consilia non sentis? Et totus deniq; hic locus. Quanto enim magis ardet, quam si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: & patet tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. ^{Varijs de causis interrogazione, que sententiarum est figura, vti. mur.} Cicerone pro Cluentio: Dixit ne tandē causam C. Fidiculanus falcula? Aut vbi respondēdi difficilis est ratio, vt vulgo vti solemus: Quomodo? Qui feri potest? aut inuidiæ aut miserationis, vt Sinon apud Virgil.

Aen. 2.

Heu que nunc tellus, inquit, que me equora possunt
Accipere?

Conuenit etiam indignationi.

Aen. 1.

Et quisquam numen Iunonis adoret?

Et admirationi.

Quid

*Quid non mortalia pectora cogis
Aurifera fames?*

Aca. 21

Est interim acrius imperandi genus.

Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur?

cap. 42

*Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud
Turni apud Virgilium:*

*Quid agam: aut quae iam satis ima dehiscat
Terra mihi?*

Aca. 74

Responsio figura est cum aliud interro-
ganti ad aliud, quia sic utilius sit, oc-
curritur, tum augendi criminis gratia: Ut
testis in reum rogatus an à reo fustibus va-
pulasset? Et innocēs, inquit: Tum declinādi,
quod est frequentissimum. Quæro an occi-
deris hominem? respondetur latronem.

ἀντιλογία
γία

Subiectio est, cū orator vel interrogat se-
ipsum, & respondet sibi: vel cum alium
rogauerit, non expectat respōsum, ut Cicero
pro Ligario: Apud quem igitur hoc dico?
nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen
me antequā vidit, reipublicæ reddidit. Et,
donus

Pro Lig.

In Orat.

domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabat? at egebas. Sunt autem interrogandi, & respondendi sibi non ingratae vices.

In Orat.

Occupatio, quam Quintilianus Praesumptionem, Graeci Prolepsin dicunt, est cum id quod obijci potest, occupamus.

In diuin.

Huc pertinet illa Ciceronis praemunitio contra Quint. Cæcilium, quod ad accusandum descendat, qui semper defenderit. Verborum quoque vis, ac proprietates confirmatur, vel praesumptione: Quamquam illa non poena, sed prohibitio sceleris fuit, vel reprehensione, quam alij correctionem appellant.

Reprehensio, quam alij correctione vocant, est occupationis genus quoddam.

Off. 2.

Correctio est quae tollit sententiam aliquam, & eam alia, quae magis idonea videtur, emendat & corrigit, Cicero: Italiam ornare, quam domum suam maluit: quamquam Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatio: loquitur autem de L. Mummius. Est etiam correctio

in

Correctio
est verborū
& sententiarū
figura.

in verborum exornationibus, quæ tollit verbum, quod dictum est, & pro eo, id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc modo:

O virtutis comes invidia, quæ bonos insequeris, atq; adeo insectaris. Et illud: Atq; hac ciues, ciues inquam, si hoc eos appellari nomine fas est, de patria sua, & cogitāt, et cogitauerunt. Praclarū illud Cic. in Verrē:

Non enim furem, sed reptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumq;: non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumque in vestrū iudicium adduximus.

ant. ad Her.
lib. 4.

Pro Mur.

Act. 1.

Διαπόρις
σ 151

Dubitatio est, cum quærimus vnde incipiendum, ubi desinendū, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit.

Cicero pro Cluentio: Equidem, quod ad me attinet, quò me verā, nescio. Ne egē fuisse infamiā, iudicij corrupti: et quæ sequuntur.

Pro Cluent.

Coma

Li. 8. dec. 3.

*Est egregium tum subiectionis, tum huius
figuræ exemplum apud Liuium in P. Scipionis ad milites concione: apud vos quæ ad
modum loquar, nec cōsiliū, nec oratio sup-
peditat: quos nequo nomine quidē appellare
debeam, scio: ciues? qui à patria vestra des-
ciuistis. An milites? qui imperium, auspi-
ciumq; abnuistis, sacramenti religionem ru-
pistis. Hostes? corpora, ora, vestitum, habi-
tum ciuium agnosco: facta, dicta, consilia,
animos hostium video.*

Pro Rab.

Communicatio non procul abest à du-
bitatione, cū aut ipsos aduersarios con-
sulimus. Cicero: Tu denique Labiene quid
faceres tali in re ac tempore? cum ignauie
ratio te in fugā atq; in latebras impelleret,
improbitas & furor L. Saturnini in Capi-
tolium arcesseret, consules ad patriæ salutē,
ac libertatem vocarent, quam tandē autho-
ritatem, quam vocē, cuius sectā sequi, cuius
impe-

ἀνακοίνω
σις,

imperio parère potissimum velles? Aut cum Iudicibus deliberamus, ut Cato, Si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis?

περὶ τὴν
πολιτείαν.

Prosopopœia est personarum ficta inductio, vel grauisimum lumen augēdi, hac & aduersariorum, & nostros cū alijs, sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus: & suadendo, obiurgando, quærendo, laudando, miserando personas idoneas damus. Quin mortuos excitare in

Vrbes etiā
& populi vo-
cē accipiūt
per proso-
popœiam.

hoc genere dicendi concessū est. Vrbes etiā, populiq; vocē accipiunt: in quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim se mecū patria, quæ mihi vita mea multò est charior, si cū-
Orat. I.
in Cato.

Magna vis
eloquentiæ
desideratur
in hac figu-
ra.

M. Tulli quid agis? & quæ sequuntur. Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur. Falsa enim et incredibilia natura necesse est, aut magis moueāt, quia supra vera sunt, aut pro vanis accipiātur quia vera nō sunt.